

III RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 208 (9).**

1929.

III Riigikogu koosolek 5. veebruaril 1929 kell 17.

Kokku on tulnud 81 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **A. Rei**, sise- ja kohtuminister **T. Kalbus**, sõjaminister **M. Juhkam**, raha- ja kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, põllutöominister **K. Soonberg**, teedeminister **O. Köster**, töö-hoolekande- ja haridusminister **L. Johanson**.

P ä e v a k o r d :

1. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1929./30. aastaks — I lugemisel.

2. Talumajandusnõuande korraldamise seadus — maakomisjoni ettepanek.

3. Riigiteenijate teenistusvanuse tasu seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.20 min.

1. Päevakorra täiendamine. Juhataja **R. Penno**: Avan Riigikogu koosoleku.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega **M. Martinson**'i (põl) ettepanekul 1. punktiks komisjonide täiendavad valimised.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sekretär **J. Piiskar**: Riigikogu juhatusel poolt on antud:

1. Haigusekindlustuse seadus — sotsiaalkomisjoni.

2. Võru-Petseri kinnistusejaoskonna seadus — üldkomisjoni.

3. Seaduse muutmise seadus karistamise korra kohta töökaitse seaduste rikkumise pärast — sotsiaalkomisjoni ja üldkomisjoni, millejuures sotsiaalkomisjon arutab eelnõu sotsiaalpoliitilisest küljest.

4. Vene-Balti laevachituse ja mehaanika a.-seltsi kinnisvarale kinnistatud obligatsioonide omandamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

5. Mustvee alevi administratiiv-piirides maakorralduse seaduse maksmapanemise seadus — maakomisjoni ja juriidilise külje suhtes seisukoha võtmiseks üldkomisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised.

(põl);

sotsiaalkomisjoni **K. Arras'e** asemele **A. Toomel** (põl);

rahaasjanduse komisjoni **M. Kurtschinsky** asemele **P. Baranin** (vn+sks);

rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu **P. Baranin**'i asemele **V. Hasselblatt** (vn+sks), **Th. Pooli** asemele **M. Hellman** (töer).

4. Põllumeeste kogude Riigikogu rühma erakorraline teadaanne 1925. a. välismaalt tellitud raudteerööbaste asjas.

A. Tupits (põl)

(erak. tead.): Austatud Riigikogu liikmed! Neil päevil sai avalikkusele teatavaks uus, erakordseultuslik väärnähtus teedeministeeriumi alt. Rahvasuu on juba jõudnud selle väärnähtuse ristida „Pehmete rööbaste panamaks“.

Asi puudutab omaaegse teedeministri **Karl Virma** ajal 1925. a. välismaalt tellitud raudteerööpaid, mille eest makseti sajad miljonid margad. Osa neist rööbastest paigutati **Lelle-Papiniidu** vahelisele uuele raudteele, osaga kohendati **Tallinna-Pärnu** vahelist vana kitsarööpalist raudteed.

Nagu nüüd selgunud, on need raudteerööpad niivõrt pehmeteks osutunud, et need juba pärast üsna lühikeseajalist tarvitamist ära kulunud. Kuna raudteerööpad harilikult aastakümneid vastu panevad, siis on riik nende kõlbmatute rööbastega teadagi rängalt sisse kukkunud.

Neist „pehmetest“ rööbastest roostetab praegu 112 kilomeetri pikkuse raudtee ehitamiseks jätkuv hulk raudteelaos **Nõmmel**. Uue, ehitatava **Rapla-Virtsu** raudtee jaoks ei saavat neid rööpaid kasutada nende „pehmuse“ ja teisest küljest ka nende kalliduse pärast. Nüüd tagantjärele olevat nimelt selgunud, et nende rööbaste eest omal ajal 20—25% rohkem on maksetud, kui oli 1925. a. rööbaste turuhind.

Austatud härrad! Igal kodanikul kerkib seda rööbaste panamat kuuldes küsimus keelele, kas on siin tegemist teedeministeeriumi asjatundmatusega või asjaosaliste isikute pahahtlusega, kes riigile võibolla meelega kõlbmatud rööpad on ostnud?

Olgu nii või teisiti, see „pehmete rööbaste panama“ vajab kiiret ja põhjalikku selgitamist. Paari kuu eest vapustas avalikkust Kärevere katastroof. Teedeministeeriumi eestvõttel ehitatud sild varises kokku ja viis Emajõe põhja paljud miljonid rahva varandust. Nüüd selgub sama ametkonna alalt nende „pehmete“ rööbaste näol uus ja hullem lugu. Meie rahvas on selleks liiga kehv, et ta varadega nii pillavalt võidakse ümber käia.

Paistab tõenäolisena, et teedeministeeriumis midagi korrast ära on, kui seal niisugused panamad aset võivad leida. Selguse saamine selles küsimuses on seda enam vajalik, et omalajal nende rööbaste tellimine avalikkuse eest saladuseks hoiti ja nii teedeministeerium kui ka riigikontroll, kes mõlemad nende rööbaste aamatusel tegevad olid, mingisugustel arusaamatutel põhjustel tänapäevani sellest vaikinud, et need rööpad on alaväärtuslikud. (Teedeminister O. Köster: Aga kas nad on alaväärtuslikud? Seda on tarvis uurida.) Seda tõendab see ametlik raamat, mis täna välja jagati.

Põllumeeste kogude Riigikogu rühm ootab, et Vabariigi Valitsus ja teisest küljest ka riigikontrolli Riigikogule kõige lähemal ajal teatavad:

1. Kuidas nende rööbaste tellimisega lugu oli?
2. Kui rööpad on alaväärtuslikud, siis kui suur on riigi kahju?
3. Miks Vabariigi Valitsus ja riigikontrollor asja seni Riigikogule pole teatavaks teinud.
4. Kes on selles rööbaste panamas vastutajad?

M. Laarman (põl) (korra kohta): Teen ettepaneku, erakorralise teadaande puhul avada läbirääkimised ühel järgmisel Riigikogu koosolekul.

Meie rühma arvates on selles erakorralises teadaandes ettekantud asjaolud niivõrt tõised ja nõuavad kaalumist, et siin Riigikogu oma mõjuva sõna peab ütleva ja teatud seisukoha võtma, et edaspidi sarnased nähtused enam korduda ei võiks.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Laarmani ettepanek vastu võetud.

5. Töö-hoole- Töö-hoolekande- ja haridusminister **L. Johanson** ja haridusminister **L. Johanson** (isikl. asj.): Austatud Riigikogu liikmed!

isiklikus asjas. nr. 28 on pealkirja all „Sotsialistid ei tunne kokkuhoidu“ öeldud:

„Sotsialistlik haridusminister saab haridusministeeriumist sõiduraha 120.000 senti aastas ja töö-hoolekandeministeeriumist jälle 120.000 senti. Töörahas näeks, et nende minister sellest natuke alla jätaks, aga ei jäta.“

Tegelikult on tõelud järgmised:

Igas ministeeriumis on ministrile sõidurahaks 100 krooni kuus, vaatamata sellele, kas minister on sotsialistlik või põllumeeste kogudest. Need sõidurahad on eelmiste valitsuste päevil kõigi ministrite poolt, põllumeeste kogude liikmed ühes arvatud, vastavalt kuu-tele viimse sendini välja võetud, ilma et „natukegi alla oleks jäetud“.

Haridusministeeriumis oli minu ametisse astudes sellest krediidist järele jäänud 386 krooni. Sellest summast ei ole mina mitte üht senti välja võtnud, vaid lasksin terve selle summa kanda lisaelarves nr. 2, mis esitati 1. veebruaril rahaministeeriumile, kulude vähendamise osas riigi tuludeks kui kokkuhoiu.

Seega osutub „Kaja“ sõnum vaid järjekorraliseks insinuatsooniks, mille õiendamise ma siit kõnetoolilt pidasin tarvilikuks sellepärast, et mul mingit põhjust pole oletamiseks, et „Kaja“ ja need teised provintsi lehed, kes „Kaja“ järgi selle ebaõige teate avaldasid, seda oleksid aumehelikult õiendanud. (J. V o i m a n, stp: Härra Tupits, kas Teil häbi ka on?)

6. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1929./30. aastaks — I lugemisel. **K. Tonkman** (põl): Austatud Riigikogu liikmed! 1929./1930. aasta riigi eelarve juures tahaksin peatuda nelja küsimuse juures. Esimene küsimus oleks, et nimetatud eelarve on esitatud esimest korda pahempoolse koalitsiooni poolt. Endised eelarved on varematal aastatel Eesti vabariigi kestusel esitatud parempoolsete koalitsioonide poolt. Kui eelarve oli Riigikogule esitatud, siis on alati sotsialistid väga ägedalt eelarveid arvustanud ja on püütud näidata, et eelarve ei ole niisugune, nagu see peaks olema, nendes nähti suuri puudusi, rahvas pidavat selles eelarves küsitud raha kokku kandma, ja eriti töörahas ei saavat eelarve järgi mitte kui midagi. Muu hulgas tuleb mulle meelde üks väga äge kõne, mida härra Martna siit kõnetoolilt ühe eelarve puhul pidas, ja kus ta nimetas riigi eelarvet joobnud eelarveks, sellepärast, et eelarves oli suurem summa piirituse monopolist tuluna ette nähtud. Sel-

lejuures pahandas härra Martna, et see olevat väga halb, kui riik oma majapidamist viinale rajab, sest viin hävitab inimese tervist, hävitab inimeste raha, nõrgendab tööjõudu ja toob seepärast rahvale suurt hukatust kaela. Mina ei tahaks nende lugupeetud härra Martna väidete vastu vaidlema hakata, küll aga juhiksin tähelepanu sellele käesolevale eelarvele, kust selgub, et sotsialistlik rahaminister tahab rahvalt 250 miljonit senti viinaga rohkem sisse võtta, kui seda eelmised rahaministrid julgenud nõuda. Edasi on eelarves veel teisi tulusid piirituse-aktsiisidelt ja veinidelt ette nähtud. Ühesõnaga, võiks kahtlemata öelda, et käesolev eelarve on joobum, kui seda endised eelarved olnud.

Kui nüüd härra Martna kõnest loogilisi järeldusi teha, siis võiks arvata, et praegune härra rahaminister on härra Martna kõne motiividega arvestanud, ja nimelt on tollidest 350 miljonit senti eelarvesse võtnud, mis suurem on kui eelmistel aastatel, ja ma arvan, et rahaminister on seda järgmiselt põhjendanud: 1) rahvas joob, 2) töoviljakus langeb, 3) rahvas ei jõua enam tööd teha, ja ometi tarvitab ta tarbeid. Et tarvidusi rahuldada, selleks peab väljast tarbeasju sisse vedama ja kallist tolliraha maksuma. (M. Martna, stp: Kinnitatakse, et töoviljakus tõuseb.) Mina räägin, härra Martna selle kohta, kuidas Teie siit kõnetoolilt kõnelenud olete, ja ütlesin praegu siin, et mina ei vaidle nende väidete vastu, mis Teie olete kõnelenud, vaid teen sellest teatud järeldusi, ja arvustan, kuidas rahaminister eelarve kokku seadnud, missugused kulud ja tulud seal figureerivad. 1) Tuludena on ette nähtud piiritusemonopolist suuremad tulud, ja 2) on tollidest suuremad tulud ette nähtud. See on see uudsus, mis käesolevast eelarvest vastu peegeldub. Teisi uudsusi siin näha ei ole. Sellest näeme, et ei ole eelarvega sammugi edasi jõutud, vaid oleme tagaspidi läinud. Nõutakse rahvalt raha, kuna see rahvamajandust ei tõsta, vaid halvab.

Teiseks tahaksin tähelepanu juhtida sellele, et 1929./30. aasta riigi eelarve on kõige suurem eelarve. Härra rahaminister püüdis oma kõnes näidata, et eelarve olevat väiksem, ja tõi üksikuid väljavõtteid selleks, et näidata, et eelarve väiksem on, kuid see ei vasta tõele. Kulude arv on kohutavalt tõusnud, ja kulude katteks tunduvalt makse tõstetud. Iga penn on üles otsitud, kust seda vähegi saada olnud. Kaheldakse väga maksuametites, et olevat päris võimatu rahvalt neid makse sisse võtta, mis eelarve täitmise nõuab. Vabariigi Valitsusel peaks täiesti selge olema, et tänavune majanduse-aasta halb on, ja sellepärast ei oleks

tohtinud kuidagiviisi eelarvet niipalju suurendada. Kui siin sotsialistide kõneleja poolt ette toodi, et käesolev eelarve ei ole praeguse rahaministri poolt kokku seatud, vaid see olevat eelmise valitsuse poolt kokku seatud, siis seda halvem, kus härra rahaminister eelarvele on alla kirjutanud, ilma et oleks ise läbi vaadanud, mis seal sees on. See annab sellest selge tunnistuse, et eelarve esitaja ei tunne riigi- ja majanduse seisukorda. Valitsusel peaks teada olema, et praegu rahva majanduslik seisukord väga raske on. Uus valitsus astus ametisse detsembrikuu esimestel päevadel ja eelarve esitas ta 20. jaanuaril. Üle pooleteise kuu oli aega, et eelarvega tutvuneda ja majanduseelu avaldusi arvesse võtta. (Haridusminister L. Johanson: Ei ole kümne aasta jooksul saadud seda läbi viia, kuidas saab seda siis pooleteisekuuga? Mis imetegijad meie siis olemes?) Vaadake, härra Johanson, lugu on niisugune, et Teie igakord arvustasite, et ei olevat raske eelarvet muuta, et see olevat päris kerge.

On tõesti mõned muudatused eelarves tehtud, nagu teedeministeeriumi eelarvest selgub, et mõnda osa kärbitud, nagu § 67 — rongide liikumine ja kaubavedu vähendatud 53,224 krooni, siis § 68 — veerevate abinõude korrashoidmine — 157,520 krooni, ja § 69 — teede- ja raudteede ehituste korrashoidmine 159,824 krooni. Põhjendustest selgub, et § 68. on vähendatud reisi- ja kaubavagunite, kui ka vedurite põhjaliku paranduse arvel, parandust edasi lükates järgmiseks aastaks. See ei ole eelarve kokkuhoid, vaid on hädaohklik kokkuhoid, et parandus lükatakse järgmiseks aastaks, sest raudtee liikumine võib takistatud saada.

Käesolev eelarve on väga palju soomustatud, sellepärast et suur osa eelarvest on seadustega kindlasti fikseeritud, mis nõuavad summade eelarvesse võtmist. Niisuguste seaduste puhul on põllumeeste kogude rühm alati toonitanud, et ei võiks eelarvet nii soomustada, sest see toob väga suuri raskusi enesega kaasa. (Rahaminister A. Oinas: Kas maanteede krediit ei olnud soomustamine?) Teie räägite ikka maanteede krediidist, aga miks Teie hoolekande krediidist ei räägi. Niipea, kui kokkuhoiust räägime, siis on kohe maanteede krediidi küsimus, kuna maanteede krediit kõige väiksem osa selles eelarves on. Aga vaatame neid suuri sotsiaalseid seadusi, mida teie olete kogu aja Riigikogus vastu võtnud ja maksma pannud, mis eelarvet soomustab, ja mille tõttu eelarve iga aasta tõuseb.

(Rahaminister A. Oinas: Pensionid!) Aga kui pensioniseadus Riigikogus arutamisel oli, ütles põllumeeste kogude rühm, et seda seadust ei või vastu võtta. Kui Hoolekande seadus arutamisel oli, ütles jällegi põllumeeste kogude rühm, et rahvas ei suuda nii suuri hoolekande kulusid kanda, aga meie vastuseisemisest hoolimata võeti Hoolekande seadus vastu. Nüüd koormavad need seadused riigi eelarvet. Selles see häda seisab, ja sellele hädale ma tähelepanu juhingi, et eelarve on soomustatud. Kõik see mõjub aga väga raskesti ja rusuvalt kodanikkudele, meie elame nagu nõiaringsis, kust kuidagi edasi ei pääse. Sellepärast on hädatarvilik, et neid seadusi muuta, mis eelarvet soomustavad. Alles hiljuti taheti rahaasjanduse komisjonis riigiteenijate haigusekindlustusseadus vastu võtta, mis uusi ja suuri kulusid oleks juurde toonud.

Kolmandaks puudub rahaministril majanduslik programm. Harilikult on moodus, et rahaminister eelarve-kõnes seletust annab, missugust majanduslikku suuna valitsus näha tahab. (Rahaminister A. Oinas: See oli valitsuse deklaratsioon.) Valitsuse deklaratsioon on iseasi, ja eelarve on iseasi. Valitsuse deklaratsiooni võite Teie nii kirjutada kuidas Teie heaks arvate, aga eelarvet peate teostama. (Rahaminister A. Oinas: Ei ole niimoodi.) Eelarves peab majanduslikku suuna näitama. (Rahaminister A. Oinas: Aga seda võib ju arvustada. Valitsuse deklaratsioonis on programm olemas.)

Vaadake, härra Oinas, kui möödunud aastal sotsialistide ridadest kõneldi, et see majanduslik programm ei kõlba kuskile, — nüüd aga ei olegi programmi. Ma kuulasin suure huviga, millal tuleb see osa kuidas sotsialistlik rahaminister majanduslikku elu tahab juhtida. Aga mitte midagi. Tuli üks hale nummeratsioon, millega püüti eelarvet ilusaks teha. Aga ilusamaks teha seda ei saa kui see on. Kuulsime, et otsekoheseid makse tahetakse tõsta, et valitsus kavatses suurt maja ehitada, et rahvas valguvat maalt linna. Aga mitte sõna sellest, kuidas rahva tulukust tõsta selleks, et rahvas suudaks otsekoheseid makse maksta. Kuulsime, et valitsus kavatses 250 miljonit piirituse eest rohkem sisse võtta. Sissetulekuid aga rahval ei ole. Rahvas läheb järjest kehvemaks ja majanduseelu raskused pigistavad viimseni kokku. Näidake ära, kuidas kavatsete rahva majanduseelu juhtida, et rahvas võib rohkem tulu saada.

Läinud aastal kõneles eelmine rahaminister, et on põllumajandusele väga palju eesõi-

gust antud, see ei olevat õige teiste kodanikkude seisukohalt ja soovitas põllumeeste lambakasvatust. Aga praegune minister ei julge lambakasvatustki soovitada. (Rahaminister A. Oinas: Ega ma siis igat eksitust ei korda ometi!)

Edasi tahaksin ühe valusa küsimuse, s.o. metsapolitika, juures peatuda. Kuulsime mõne päeva eest ajalehist, et riigi metsast on kümnedtuhanded palgid varastatud, ja riik on 10-ned miljonid kahju saanud. Seda ei saa enam metsavarguseks nimetada, vaid see on metsaröövimine. Kuidas on see võimalik, et nii suurel arvul võib metsa varastada? Kus on metsaametkond? Kui harilik inimene läheb ja toob metsat ühe reeaisa, siis leitakse niisugune metsavaras kohe üles, aga kümnedtuhanded palgid varastatakse ja varast üles ei leita. (Teedeminister O. Köster: Kui mets alles on, ega siis pole vaja.) Kui riigimets on maha võetud, ära müüdüd, raha ära tarvitatud, siis alles leitakse üles, millest enam midagi kasu ei ole. Võtke vargad teolt kinni. (Vahelhüüe.) Aga kuidas saadakse see põllumees kätte, kes kuskilt riigi maa pealt reeaisa võtab? See on mõistatus. Peab ütleva, et riigimetsa valitsemisel ei ole asjad korras. Mis ütlevad ja mõtlevad selle kohta harilikud kodanikud? See ärritab inimesi väga. Kindral Laidoner kõneles riigitüdimusest. Pean ütleva, kui kodanikud seda näevad, mis praegu igapäev sünnib, siis tuleb tõesti riigitüdimus. Talumees ei saa mingisuguse hinna eest metsa osta, aga teiselt poolt varastatakse terved metsad ära. (Haridusminister L. Johanson: Kas praegune valitsus selles süüdi on?) Praegune valitsus ei ole metsamajanduse korraldamiseks midagi paremat teinud, vana suun läheb põllutöoministeriumis ja metsa valitsemise alal edasi.

Täna kõneles rkl. Mürk, et keegi tahaks Tallinna maja ehitada, kuid Tallinnas puudub ehitusematerjal, käinud kõik Tallinna puulaod läbi ja on ainult 12 palki leidnud ja need ära ostnud. Tallinnas ei ole ehitusematerjali saadaval, aga samal ajal viiakse välismaale väga palju metsa. Kui metsade tulu vaadata, siis see on väike. Seda ei saa riigimetsade tuluks nimetada. (Teedeminister O. Köster: Jagame tühjad ära, mis seal ikka teha!) Jagame ära ja muud midagi, see on koonduse kava, selles ei ole midagi imestada. (J. Fuks, as: Härra Tonkman ütleb, ostame kokku!) Riigimees ei kõnele niimoodi, nii võite küla agitatsiooni-koosolekul kõneleda. (Teedeminister O. Köster: Siis minge

ruttu Riigikogu kõnetoolilt ära, ega see agitatsiooni-koosolek pole.) Rahvas kannatab metsapuuduse all nii maal kui linnas, valitsus peab seda küsimust tõsiselt võtma. Sotsialistid kõnelevad alatasa, et on korterite puudus, tuleks uusi maju ehitada, aga millest maju ehitada, kui ei ole ehitusematerjali saada. Ajakirjandus on sellele alatihi tähelepanu juhtinud, et võetakse maha väga palju noort metsa ja viiakse isegi seda välismaale. See kõik annab selge tunnistuse, et ei osata metsamajandust korraldada. Väga huvitavalt kirjutab dotsent Daniel, tema poolt väljaantud väikses broshüüris: „Meie metsad ja metsandus ametlikul valgustusel“. Äratrükk III Eesti Metsanduse aastaraamatust. Selle broshüüri 4-da kuni 7-da lhk. peal kirjutatakse järgmist: „Metsateadlaste päevadel ülestõstetud küsimuste ja resolutsioonide suhtes on põllutöeministeerium eelistanud vaikimistaktikat. Kas ei arvatud seal tarvilikuks üldse metsameeste tagasihoidlikke arvamisi arvestada või loeti metsapolitika ministeeriumi juhi koduseks asjaks, jääb lahtiseks; viimase aja taktika, kus metsa huvidesse löikavaid määrusi ja seadusi teostati ja katsuti teostada, ignoreerides seaduslikku metsa ametiasutust, laseb oletada viimast vaatekohta. Ja mis tähendab lõppeks säärane küsimus, nagu ametkonna kõrvalelukkamine, seal, kus päevast-päeva ja aastast-aastasse seadusest tähelepanematult mööda mindi, nagu see toimus Maaseaduse § 25-ga kuni 1926. a. lõpuni, ja nagu see toimub praegugi maksva Vene metsaseaduse § 191-ga, mis ette näeb, et minister võib ettearaiumist lubada tingimusel, et see järgmisel aastal kaetaks, kuna meil, nagu teada, on kohati metskondades juba kuni 10 aasta norm ette raiutud. Kui 1926. a. tallatud teerada tarvitan, asunikku ehitusematerjali normi 20% võrra suurendati ja sama aasta lõpul kuulus „metsajagamise seadus“ Riigikogule esitati, kui pealispinnale kerkisid karjatamise seadus, metsade peavalitsuse likvideerimine, Hammer'i ja Tief'i „metsalood“, „ebatootvad kannustikud“ ja „Sinimägede“ lagastamised, siis leidsid põllutöeministeeriumi juhid — alaline ja ajutine — end vastolus terve avaliku arvamisega.

Üldise pahameeletormi mõjul oldi sunnitud oma reservatiivselt seisukohalt taganema ja kaarte osaliselt avama. See väljendus osalt mingisugusel komisjoni koosolekul tekkinud mõttevahetuse puhul, mis leidis teed ajakirjandusse ja koondus selles, et üks neist juhtidest seletas, et on maid, kus metsa veel vähem kui meil, kuid sellegipärast meist halvemini ei elata. Teine aga arvas, et oleks

juba aeg hädaldamine jätta tulevaste põlvete suhtes, kes võiksid metsapuuduse all kannatada, tähtsam olevat praeguse põlve eest hoolitsemine. Kuigi neid võiks võtta isiklike arvamustena, mis teatavasti võivad olla väga lahkuminevad, aitasid need väljendid kaasa selle õhkkonna iseloomustamiseks, kust juhti meie metsapolitikat viimasel ajal.

Ametlikult esinesid härrad ministrid Kõster ja Tief öiendusega „Postimehes“, kus juba arvudega tõendada katsuti ja seletati, et meil alates 1922. a. mingisugust metsalaastamist pole olnud, et kõik kasutamine on toimunud kindla kava järgi, mis ühelgi aastal täielikul määral teostatud pole ja kasutamisele määratud puumassist on igal aastal — 1922—1925 — jäänud keskmiselt 171.566 k.s. raiumata. Viimase väite kohta ilmus „Postimehes“ kirjutis, kus selgitati, et ministrite andmed igaaastase normist kasutamata jäänud puumassi suhtes säärastena nagu need esitatud, on ekslikud, sest et niisugused ülejäägid, arvestades meie metsade aastast toodangut ja tarvitamist, pole tegelikult võimalikud. Oli siin andmeid ebakohaselt käsitatud või mõni teine põhjus, see jäigi selgitamata, igatahes osutus see esimene ametlik ja avalik informatsioon tumedaks.

Kui metsade asjus esitati mineval sügisel Riigikogule arupärimine ning see vastu võeti, ootas terve maa huviga, mida põllutöeminister meie metsade seisukorra ja metsanduse kohta ütleb. Veel kunagi pole Eesti metsad olnud säärase üldise ja jagamatu huvi objektiks. Ajakirjandus ja poliitilised erakonnad, peale koonduslaste, kellele meie metsapolitika praegune sõidutee kujunenud eluallikaks, nõudsid üksmeelselt valgust sellesse hämarusse, milles meie metsad püsisid, ja mida seni ainult üksikud helgid ajakirjanduse veergudelt tegid üldistes kontuurides laiematele ringkondadele enam või vähem nähtavaks. Nii siis oli põllutöeminister sunnitud esinema rahvaesinduse ees ametliku seletuse ja informatsiooniga, mille tõelikkuse kohta poleks tohtinud tekkida kahtlust, sest temal oli ometi küllaldaselt aega ning vastav aparaat käsutada täpsemate ja uemate andmetega varustamiseks.

Riigikogus 3. nov. 1927 esitatud arvude põhjal arvas härra minister end õigustatud olema tõendama, et liialdatud metsakasutamist pole olnud, vaid vastupidi: pole isegi aastast metsa juurdekasvu või protsente ära kasutatud. Et oma väidetele suuremat kaalu anda, ei põhjendanud ta metsade juurdekasvu mitte enam varemalt esitatud normidena, nagu see sündis aasta varem Riigikogus, vaid aluseks oli võetud juba eriteadlaste arvamus metsa juurdekasvu üle. Arvestades aastast juurde-

kasvu 0,4% k.s. hektaarilt, saab ta ümmarguselt 300.000 k.s., kuna tegelik kasutamine, alates 1922. a. on olnud märksa vähem, nimelt 1922. a. 231.329 k.s., 1923. a. 257.448 k.s., 1924. a. 261.197 k.s. ja 1925. a. erakorraliste lankide tõttu 303.129 k.s. Edasi tähendab põllutööminister, et valitsus, kus ta on metsapolitika juhiks, kaugelt rohkem on püüdnud metsade eest hoolitseda, kui enne seda on tehtud. Oma informatsiooni lõpus tõendab põllutööminister, et ministeeriumi metsapolitika pole olnud ega ole ka praegugi metsavaenulik, nagu seda mõned ringkonnad tõendada püüavad, vaid et selle ülesandeks on olnud ja on ka praegu metsade hoidmine selleks, et nad suudaksid oma üldriiklikke nõudeid täita kõige otstarbekohasemalt.

Näis, nagu oleksid sellega kõik pilved laiali aetud, ja mets seisaks kõigi pilkudele vabalt kättesaadavana oma täies hiilguses ja puutumatuses, elustatud ja valgustatud põllutööministri heasoovlikust ja armastavast hoolekandest. Sellel ametlikul valgustamisel ei puudunud efekt. Ta mõjus uskumapanevalt ja näiliselt heas usus võis rahvaerakonna esindaja ülemineku-vormeli hääletamise eel deklareerida, et põllutööministri setelused ja lubadused erakonda rahuldavad, olgugi et vahepeal arupärimise põhjendaja rkl. Ast näitas, et põllutööministri andmed polnud täiesti usaldusväärsed.

Andmed, mis härra põllutööminister metsakasutamise alalt esitas, on iseenesest täpsed, kuid need moodustavad ainult ühe osa meie metsade kasutamisest ja nimelt paljasraietel ja valikraietel saadud puumassi, kuna planeeritud metsad, samuti tuulemurrud ja surnud puud on jäetud arvesse võtmata, kuid ometi on siin tegemist kümnetetuhandete tiinudega, millelt planeerimise tulemusena mets maha võeti. Samuti moodustab tuulemurd mõnes metskonnas, eriti Järvamaal, kuni $\frac{3}{4}$ tervest aasta kasutusenormist, edasi teame, et ainuüksi riiklik metsatööstus 1924./25. a. 1200 tiinu tuulemurdu üles töötas. Nii siis pole meil tegemist kõrvalise tähtsusega kasutuseharguga ja mõne saja või tuhande kuupsüllaga, vaid nende nelja aasta kohta, mis minister ette tõi, on see arvestamata jäetud puumass keskmiselt 111.000 k.s. aastas ja üldine kasutusenorm pole 1922. a. mitte 231.329 k.s., nagu minister väidab, vaid 320.391 k.s., 1923. a. 257.448 k.s. asemel 349.720 k.s., 1924. a. 261.197 k.s. asemel 407.773 k.s., 1925. a. 303.129 k.s. asemel 419.720 k. s. ning tõuseb 1926. a. 15 kuu eest 459.670 k. süllani". See on ametlik valgustus. (Riigivanem A. Rei: Missuguse valitsuse kohta see käib?) Mina

räägin halvast metsapolitikast, mis praegu olemas ja mille tervendamist ei ole näha. Minister tuleb Riigikogu ette ning opereerib ebaõigete andmetega, kuna ametlikult selge oli, et metsamajandus halb oli. (Teedeminister O. Köster: Kas see on siis ametlik, mis seal on?) Härra Daniel ütleb, et need on andmed, mis täpselt välja võetud nende raichulkade ja puumasside kohta, mis maha võetud. See kõik näitab, kuidas riigi metsades toimetakse, see kõneleb avalikult sellest, kuidas põllutööministeeriumi poolt metsaseadused jäävad tähele panemata, mis metsakasutamise kohta praegu maksvad. (V a h e l h ü e d e d O. T i e f'i, as poolt.) Härra Tief, mis Teie nii ärritute? Need andmed on ühe parema metsaasjanduse tundja poolt kokku seatud ja on praegu õigemad. Tulge ja lükake andmed ümber, et meie metsa seisukord on hea, siis on asi selge. Meil on suur ehitusematerjali puudus, kui tahame maju ehitada. Põllumehele antakse 10 palki aastas. Kujutage ette, millal saab ta niipalju palke, et omale elumaja saaks ehitada. (V a h e l h ü e keskel.)

Siin on jutt metsalaastamisest. Selkorral kui minister vastas arupärimisele Riigikogus, olid tõsised metsalaastamised käimas, siis opereeris minister Riigikogus mitteõigete andmetega. (Teedeminister O. Köster: Mis Te nüüd plärarate.) Ja nende mitteõigete andmetega avaldasite Teie Riigikogule niisuguse mulje, et asi tõesti õige on. Aga nüüd tuleb välja, et ei ole õige. (A. Laur, as: Teie ise ütlesite siis ka, et see õige on.) Jah, ma uskusin siis. (N a e r.) Ma ei võinud arvata, et minister Riigikogus valetab.

J u h a t a j a R. P e n n o: Rkl. Tonkman, ma leian, et Teie ütelus ministri kohta, et ta valetab, ebasünnis on. Teen Teile esimese märkuse.

K. T o n k m a n (põl): Ma ütlesin, et ta valetas ja kinnitan veel kord, et härra minister valetas tolkorral, ja andmed ei olnud õiged.

Põllumajandus väärib tähelepanu, seda tõestab asjaolu, kui vaadata statistika keskbüroo kuukirja, kus näidatud, et põllumajanduse väliskaubabilanss on aktiivne, teiste sõnadega põllumajandus on rohkem kaupu välismaale saatnud, kui ta samal ajal kaupu sisse toonud. Teistel majandusealadel ei ole seda aga märgata olnud, töötatakse defitsiidiga.

Neljas küsimus, millest kõnelda tahan, puudutab Riigikogu ennast. Politilised erakonnad läksid valimistele kokkuhoidmise tähe all. Kui vaadelda viimast eelarvet, mis praegu Riigi-

kogule vastuvõtmiseks esitatud, ei ole kokkuhoidmisest juttugi. Meile on esitatud laiu- tamise eelarve, mis iga aastaga paisub. Kui komisjon on suutnud mõnda eelarveosa kär- pida, see on nagu tilk vett kaevu ämbri küljes. Lisaeelarves, mis enne jõulu vastu võeti, tõmmati maha mõned summad, kuid pärast jagati jälle ära ... (A. Veiler, tõer: Aga härra Tonkman, kuhu see raha läks?) Tuleb küsida, kuhu raha läks! Oleks palju otstarbekohasem olnud teedemi- nistariumile küsitud summa jätta, kui pärast mujale jagada. (V a h e l h ü ü d e d k e s- k e l t.) Siin ei olnud kokkuhoidu. (A. Veiler, tõer: Kelle vahel jagati need summad? — A. Jürman, põl: Sot- side ja asunikku vahel jagati see raha.)

Väga palju tehti kõmu riigiametnikkude koosseisude kokkutõmbamisega ja palju när- veeriti riigiametnikke sellejuures. Tegelikult on tagajärjed ümberpöörduvad. Koosseisu seadusse võeti paragrahv, kus ministrile õigus antakse oma äranägemise järgi koosseise täien- dada. Selle tagajärg 1926. aastal oli 24 tuhat ametnikku, aga käesoleval aastal juba 27.685 riigiametnikku. (R a h a m i n i s t e r A. Oinas: Nüüd on õpetajad juurde arvatud, sellest tuleb see vahe.) Kui need riigiametnikud jagada elanikkude arvule — 1 miljon 200.000-le — siis on iga 44 hing riigiametnik. Kui sellele riigiametnikkude perele ka omavalitsuseamet- nikud juurde arvata, — siseministariumi and- mete järgi olevat 23.400 omavalitsuseamet- nikku, seega kogusummas 51.085 riigi- ja omavalitsuseametnikku. Kui see 51.085 amet- nikku jagada, siis on iga 23. inimene riigi- või omavalitsuse ametnik. Ametnikkude arv on kohatavalt suur. Meil valitseb ametnikkude võim. Riigikogu on võimu riigiametniku kätte andnud. Vabariigi Valitsus — see on ministrid — on võimuta. Ministril on väike võim. Ametnik ei ole ministrile vastuvõetav, ja kui minister soovib ametni- kust lahti saada, siis ei saa ta temast lahti. Ametnik peab enne süüd tegema, alles siis võib minister ta vallandada. (A. M ü r k, mo: V a a d a k e, m i s s ü n n i b t o l l i p e a l p r a e g u!) Lugupeetud rkl. Laidoner ütles, et rahva seas valitsevat riigitüdimus. Mulle paistab, et ka Riigikogus on riigitüdimus, kus näeme, et terve rida seadusi on vastu võetud, kus ei vaadatud riiklikku ega majanduslikku seisukohta. Ei vaadatud ka sellele, kas seadus juriidiliselt õige on, vaid võetakse seadus vastu.

med! Lugupeetud eelkõneleja härra Tonk- man tähendas, et valitsus esitab seaduseelnõu- sid, ilma et neile oleksid juurde lisatud tarvi- likud andmed. Tõi näiteks riigiteenijate hai- gusekindlustuse seaduse.

Selle väite õiendamiseks lubatagu järgmist öelda. Riigiteenijate haigusekindlustuse seadus on esitatud 28. septembril 1928, see tähendab mitte praeguse, vaid eelmise valitsuse poolt. Järgmise aasta lõpul nõuab Riigikogu rahaas- janduse komisjon riigiteenijate haigusekind- lustuse seaduse juurde andmeid, mis seletus- kirjas ei olnud. Neid andmeid koguti ja anti. (V a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t.) Esitati kirjalikult, ja praegu on üks eksemplar minu käes. Kuid need andmed ei ole punkti- pealsed, ja ei saa ka lühikese aja jooksul punkti- pealseid andmeid koguda. Riigikogu rahaas- janduse komisjon oma enamuses pidas need andmed puudulikkudeks ja nõudis uusi and- meid. Sellejuures aga, kui nõuti uusi andmeid, erilisel ei vormuleeritud küsimustikku, mis- suguseid andmeid tarvis on. Läbirääkimis- test võis järeldada, et nõutakse, palju on riigi- teenijatel perekonnaliikmeid, kes praeguse korra järgi arstiabi saamise õiguslikud. Need andmed on olemas igas ametkonnas, kuid laiali üle riigi. Ja kui järelepärimisi toime panna, siis kulub selleks kolm kuud, nagu and- mete kogumine pensioniseaduse puhul seda näitas. Teiseks võis neist seletustest, mis kom- isjonis anti, järeldada, et nõutakse, kuipalju tuleb perekonnaliikmeid juurde igal riigitee- nijal. Neid andmeid ei ole olemas, ning tuleks teostada laialdasem järelepärimine. Tuleks selles asjas pöörata iga riigiteenija poole üksi- kult. Selleks kulub palju aega ja see nõuab kulu rohkem kui 100 tuhat. Seniste kulude jaotus oli riigiteenijate ja nende perekonda- arvule vastavalt. Kui aga nõutakse üksikute arvestamist aladele vastavalt, siis ei ole võim- lik neid andmeid näidata, sest neid pole kesk- asutustel. Kõik kuludokumentid on riigi- kontrollil, ja kuludokumentidel pole näha, kas abi saab riigiteenija või tema perekonna liige. Eelmiste valitsuste päevil on nende kuludokumentide sisseseadmine sarnane ol- nud. Sellepärast ei ole selgesti näha, vaid seda küsimust saab lahendada, kui on olemas üld- dine riigiteenijate ja perekonnaliikmete nime- kiri. Sarnast perekonnaliikmete nimekirja ei ole, umbkaused andmed on aga olemas. Kui komisjoni nõudmisele vastu tulla, mis esitatud valitsusele, kes seaduseelnõu esitas, neid andmeid talle anda, valitsusele, kel oli võimalus pikemat aega neid korjata ja võibolla neid anda ei tahtnud, sest need on ülearused, on tarvis umbkaudselt öelda, ja umbkaused on olemas ning antud; kui aga

Töö - hoolekandeminister L. Johanson: Austatud Riigikogu liik-

punktipealseid tingimata tahetakse saada, siis on tarvis neid koguda, ja selleks läheb rohkesti aega.

K. P ä t s (põl) (fakt. märk.): Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. Tonkman tähendas oma kõne lõpul, et soovitatav oleks olnud, kui järgmisteks Riigikogu valimisteks oleks vastu võetud valimisseadus uuel kujul. Selle peale tähendati vahele keskpaigas istuvate Riigikogu liikmete poolt, et see seaduseelnõu oleks nagu minu kätte seisma jäänud ja minu süü läbi ei olevat seadusega nii kaugele jõutud, et valimine sünniks selle järgi. Vähemalt nii sain ma neist märkustest aru.

Pean tähendama, et iga Riigikogu on vähemalt kolm aastat töötanud, ja võib loota, et iga Riigikogu liige, kes, kui mitte kauem, siis vähemalt kolm aastat Riigikogus töötanud, peaks teadma, et Riigikogu komisjoni esimehest ei ripu ära seaduseelnõu vastuvõtmine, vaid et see on terve komisjoni ülesanne.

Pean ütlema, et selles komisjonis, kus mina esimeheks, on esindajaid igast Riigikogu rühmast, ja see komisjon otsustas seaduseelnõu seni edasi lükata, kuni välismaal välja töötatakse eelnõu, mille põhjal võiks maksma panna proportsionaalse valimisviisi. Et meil sellekohast materjali ei olnud, siis arvati, et seda tööd ei saa edasi teha. See oli üldine otsus, ja valitsusele anti see otsus teada. Valitsus ei olnud seda eelnõu välja töötanud. Kui keegi arvab, et mina, kui komisjoni esimees, siinkohal süüdi võiksin olla, siis pean selle väite tagasi tõrjuma ja tähendama, et niisugust tõsist asja ei maksaks hakata väänama. (V a h e l h ü ü d e d k e s k e l t.) Ma ei kuulnud, et härra Tonkman oleks kedagi süüdistanud, vaid härra Tonkman tõi ette, et oleks soovitatav olnud, kui oleks vastu võetud uus valimisseadus. Kui kedagi süüdistada, siis võiks süüdistada tervet Riigikogu ja kõiki päid, kes proportsionaalse valimisseaduse väljatöötamise juures tegevad.

K. Tonkman (põl) (fakt. märk.): Tööhoolekandeminister ütles, et täpsed andmed olevat antud riigiteenijate haigusekindlustuse seaduse juurde. Need andmed on mul käes. Edasi pean tähendama, et ma ütlesin oma kõnes, et igal ministeeriumil peaks vähemalt olema riigiteenijate perekondade nimekiri, kes haiguse korral abi saavad. Aga praegu seda riigiteenijate perekondadenimekirja ei ole, ja see on halb. Mul on vähe usku, et need rahaväljaandmised kõige õiglasemat teed oleksid läinud, kui nimekirju olemas ei ole. Kellele antakse arstiabi korral raha, kui ei ole teada, kellele anda tuleb? Komisjonis nõuti ka veel,

et need nimekirjad peavad selgemad olema kui praegused. Komisjon tahtis teada, kuipalju maksab, ministeeriumil aga seda teada ei olnud, vaid öeldi umbkaudselt.

Tööhoolekandeminister **L. Johanson**: Ma pean õiendama oma eelkõnelejat. Ma ei öelnud, et täpseid, punktipealseid andmeid oleks antud, vaid koguni selle vastu, et kui punktipealseid andmeid tahetakse, siis tuleb riigiteenijate keskel toime panna rahvalugemine, ja see nõuab aega ja kulu. Seda ma olen öelnud. Ma tähendasin, et olid andmed, mis selleks küllaldased, et seda küsimust otsustada.

Vaheaeg kl. 19 — kl. 19.20 min.

A. Laur (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tulevase majanduseaasta eelarvekõnedes on jälle üles kerkinud üks vana küsimus, ja nimelt: kummale majandusealale peame oma tähelepanu juhtima, kas tööstusele või põllumajandusele? See küsimus ei tõusnud küll iseenesest üles, vaid see kerkis esile ühenduses teise küsimusega, nimelt ühenduses töötatöölise küsimusega. Väga lugupeetud rkl. härra Laidoner tähendas, et meie riiklikud ettevõtted peaksid tellimisi andma kodumaa tööstusele ja ettevõtetele, mitte aga välismaalt tellima, ja seda ka siis, kui meie peaksime nende eest 10—20 protsenti rohkem maksma, ja seda sellepärast, et sellega suudaksime teataval määral lahendada aidata ka meie töötatöölise küsimust. Palju kategoorilisemalt tõstis tööstuse toetamise vajaduse üles härra Martna, öeldes, et põllumajandus on meil rahvaga ülitihenenud, ja sellepärast on loomulik, et rahvas maalt linnadesse valgub. Ka arvas ta seda, et see ei ole ekslik olnud, kui tööstust on püütud kunstlikult arendada, selleks temale suuri summasid andes. Nii siis, kui mitte härra Laidoner, siis vähemalt härra Martna tõstis küsimuse üles: kumb suudab lahendada meie töötatöölise probleemi, kas tööstus või põllumajandus? Meie teame, et meie riigi esimestel aastatel arvati, et tööstus pidi see olema, mis pidi saama meie rahvamajanduse aluseks, selle kandvaks jõuks. Sellest seisukohast välja minnes anti siis ka esimestel aastatel meie tööstusele väga suuri summasid, turgutati seda igamoodi, turgutati niipalju kui iganes võimalik. Kõige selgema pildi selle toetuse kohta saame meie, kui vaatame Eesti panga krediitpoliitikat 1921. a. — 1926. a. Neil aastatel sai suurtööstus laenu ümmarguselt 80 miljonit krooni, väiketööstus 28,5 miljonit ja kaubandus 33,5 miljonit krooni, põllumajandus 15,5 miljonit krooni. Seega tööstus ja kaubandus said kokku 142 miljonit, kuna põllumajandus ainult 15,5

miljonit krooni. Tõsi, põllumajandus sai teatavaid summasid ka maapangast maaparanduselaenu näol, kuid need summad olid siiski niivõrt väikesed, et neid peaaegu ei maksa nimetada. Kuid nende summade juurde tulen ma pisut hiljem tagasi.

Kui aga võrdleme põllumajanduse ja tööstuse tähtsust meie majanduslikus elus väliskaubanduse seisukohalt, siis võime konstateerida järgmist: meie väliskaubandus oli kuni 1925. a. passiivne, ja selle passiivsuse andis nimelt tööstus. Meie põllumajanduslik väliskaubandus oli järgmine: sissevedu 1924. a. — 81 miljonit krooni ja väljavedu — 124 miljonit, nii siis — väljavedu suurem kui sissevedu 43 miljonit krooni. Tähendab, väliskaubandus oli meil põllumajanduslikus osas aktiivne 43 miljoni krooni võrra. Aga et kogu väliskaubandus passiivne oli, siis tööstuse tõttu. Kuigi tööstus neelas ka need 43 miljonit krooni ära, mis jäid järele põllumajandusest, siiski ei suutnud ta veel aktiivseks muutuda, vaid tegi meil kogu väliskaubanduse passiivseks.

Kui see nii on, et tööstus ei suutnud ka siis omale jalgu alla ajada, kui seda turgutati igamoodi, kuidas suudaks ta siis elada, kui seda enam ei turgutata, kui kõik erisoodustused ära võetakse, mis on näiteks paberitööstusel, tsemendi- ja klaasitööstusel, siis variseks ta vist jalamaid kokku. Kui see nii on, siis peab konstateerima, et tööstus ei ole see majanduseala, mis meie töötatöölise probleemi suudaks lahendada. Ka härra Martna tähendas, et meil ei ole ühtainustki elujõulist tööstust. Ja sellepärast peamegi tõsiselt teisi teid otsima töötatöölise probleemi lahendamiseks. Väga lugupeetud härra Martna arvas, et ka maaparanduse läbi meie ei suuda töötatöölise probleemi lahendada. Mina arvan aga siiski, et suurejoonelise maaparandamise abil suudaksime õige palju inimesi maale mahutada, seega ka suurt inimeste valgumist maalt linnadesse ära hoida.

Peab tähendama, et meil maaparandust ei ole veel õieti olnudki, või kui on olnud, siis on see olnud täiesti algeline. Seni on meil maaparandusetööde alal õieti ainult katseid tehtud. Kui teame, et meil on riiklikke melioratsioonitöid tehtud 2.847.000 krooni suuruses, ja maaparanduseks üldse välja antud 3.086.000 krooni, kogusummas maaparandusetöödeks alla 6 miljoni krooni, pean veel kord rõhutama, et maaparandusetööd on meil alles algastmel, ja sellepärast ei saa meie veel öelda, et maaparandus ei aitaks inimesi maale paigutada.

Näiteks, kui kulutatakse Viljandimaal Navesti jõe süvendamiseks 330 — 350 tuhat krooni, siis sellega saaksime uut kultuurmaad juurde umbes 17.000 hektaari, niipalju sood muutuks meil kultuurmaaks, millest umbes poolel võik-

sid kasvatada teravilja. Ja kui nüüd antaks igale perekonnale 15 ha maad, siis mahutataks üksi sinna umbes 1130 perekonda. Kuid ega üksi sookuivatamine ei tooks töö- ja elamisvõimalusi juurde, vaid kogu Navesti jõekond. Navesti jõe piirkond oma 57.000 ha pindalaga muutuks viljakamaks, põllupidamine muutuks intensiivsemaks, sellega oleks seal hulga rohkem tarvis tööjõudu. Tähendab, üksi Navesti jõe süvendamine annaks 1500 — 2000 perekonnale äraelamise võimalusi. Kuid mis on Navesti jõekond kogu meie riigi vesikondadega võrreldes? Meil on Peipsi vesikond ühenduses Virtsu vesikonnaga, siis Kasari ja Pärnu jõe vesikonnad. Ja kui kõik need maad, mis nende vesikondadega ühenduses, tarvilikul määral kuivatataks, siis saaks sellega määratul kombel uut maad juurde, mida võiks rahvale välja anda. Ka peaks riigi käes olevaid maid, lepastikke ja kannustikke väikemaapidajatele suuremal määral välja andma kui seni. Tõsi, sellega väheneks teataval määral metsa pindala, kuid metsa pindala võib suurendada selle läbi, kui meie kuivataksime soid ja rabu. Sellega tõuseks metsa pindala märksa. Keegi metsateadlane, ma olen ta nime unustanud, arvab, et vähemalt 200.000 ha saaks metsamaad juurde, kui melioratsioonitööd viidaks läbi soodes ja rabades. Osa neist maadest võiks kasutada heinamaadeks, kuna teine osa jääks metsamaaks edasi.

Siis peaks riik ka selle järele valvama, et kogu meie põllumaa oleks kultuuri all. Sellepärast on täiesti lubamatu, kui meie suurtaludes seisab maa tühjalt. (M. Martna, stp: No vaat', minu sõbrad nõuavad, et nende käest ära võetaks maa.) Mina ei räägi äravõtmisest, kuid see on riiklik kuritegu, kui maa tühjalt seisab. Nii siis, meil jätkuks maad asundamiseks, kui meie aga tahame asundada. Kui väga lugupeetud härra Martna tähendas, et see on loomulik, kui inimesed linnadesse valguvad, ja kui härra Laidoner arvas, et see üksi meil nii ei ole, vaid ka mujal, siis võib-olla, et see teistes riikides on loomulik, aga meie riigis see loomulik ei ole. Meil ei ole linnades inimestele tööd anda, meil ei ole tööstust, millel oleksid kindlad jalad all, sest meil ei ole loodusevaru selleks, et tööstus võiks üldse arenda suurejooneliseks. Sellepärast meie peame kõik tegema, et inimesed maal püsiksid ja seal endid elatada suudaksid.

Härra Laidoner tähendas, et see on lõbutung, mis ajab inimesi maalt linnadesse, ja härra Schulbach arvas, et inimesed ei saa maal oma kultuurilisi tarbeid rahuldada ja sellepärast rändavad linnadesse. See võib ühel või teisel juhul õige olla, kuid vaevalt saab seda üldiseks pidada. Kuid peapõhjus on ikkagi hoopis mujal, see on selles, et inimesel, kellel

maal maad ei ole, on võimata iseseisvat omaette elu elada. Tõsi, praegustel rasketel majanduseaastatel, mitmetel ikalduseaastatel, on talusulastel ja -teenijatel kergem ära elada kui taluperemeestel. Kuid siiski taluteenija on ikkagi teise tahtmise täitja, ja meie ajal, kus inimese enesetunne märksa arenenud, võrreldes endiste aegadega, ei taha energilisem ja iseteadlikum inimene teise juhtida olla, ja sellepärast püüavad sarnased inimesed sinna, kus nad võivad elada rohkem omaette elu.

Teine liik on sarnaseid inimesi, kellel enesetunne ei ole küll nii eriliselt hell, aga kui neil tuleb tahtmine oma perekonda asutada, siis on see tihtipeale täiesti võimatu. Sest ei saa ette kujutada, et ühes talus teenija saab oma perekonnaga elada taluperemehe kõrval. See on väga raske. Sellepärast kõige mõjuvam abinõu inimeste maal kinnipidamiseks on kahtlemata neile maa-andmine. Sellepärast peaks ka seaduseandliku asutuse suurem mure olema maatagavarade loomine. Muidugi peaks sellega ühenduses, sellega käsikäes käima ka maa kultuuriloleku parandamine.

Nii on siis väikepõllupidamine Eesti majanduseelu alus. Väikepõllupidamine on see, mis aitab meie töötatöölise probleemi lahendada ja kogu meie rahvamajanduse seisukorda parandada.

Mis puutub üldse põllumajanduse arenevõimalustesse, siis tahan ma veel kord rõhutada vajadust, suuremas ulatuses maaparandusetööd korraldada. Meil on selles suunas seni väga vähe ära tehtud. Meil on seks otstarbeks välja antud alla 6 miljoni krooni, see tähendab, ei ole isegi niipalju antud, kui on tööstusele antavatest võlgadest kustutatud, nii nagu loeme 1927. a. 20. novembri „Vaba Maast“, kus öeldud, et tööstusele ja igasugustele vesivõsudele on kustutatud võlga umbes 7 miljonit krooni. Tähendab, selleks otstarbeks, mille abil saadakse uut maad juurde, selleks on kõigest 6 miljonit krooni antud, alates esimestest riigi asumise aastatest kuni 1928. a. lõpuni. Sellepärast tahaksime küll näha ja kuulda kord seda rahaministrit, kes tuleks ja esitaks ja kaitseks eelarvet, kus oleks maaparandusetööde peale vähemalt 3—4 korda rohkem välja antud kui seni. (Rahaminister A. Oinas: Härra Laur, aga tuleb eeskätt plaanid kokku seada.) See on iseküsimus. Aga ma ütlen niipalju, et siamaani kõik rahaministrid on aidanud ikka selleks otstarbeks minevaid summasid vähendada. Muutus peaks aga siin tulema, sest muidu meie oma inimesi ära paigutada ei suuda. (K. Tonkman, põl: Rääkige oma põllutööstusele, et ta kavad kokku seaks.) Selleks on tarvis raha, raha ja kol-

mas kord veel raha, siis tulevad kõik kavad. Aga kui krediite vähendatakse, siis ei ole võimalik suurejooneliselt seda tööd läbi viia.

Edasi tahaksin ma tähendada, et põllumajandus ei saa meil enne täit hoogu arenemiseks, kui on loodud paremad korraldused põllusaaduste müügiks. Suuremaks paheks on see, et meil kiputakse kõiki müügi korraldusi monopoliseerima või koondama ühe kitsa kildkonna kätte. Kõige tüübilisem näide selles suhtes oli „Estonia“ eksporttapamajade püüd, kindlustada omale monopoli Eesti peekoniturul. Kuid põllumeeste eneste agaral tegevusel nurjus see püüd. Ja kuigi tõi uute tapamajade püstitamine uusi väljaminekuid meie rahvamajandusele, ning kulusid, mille tegemisega oleks võinud ehk veel paar aastat oodata, arvestades meie halbade majanduslikkude aastatega, siiski oli uute tapamajade ehitamine sama vajalik meie põllumajandusele, kui kalale elamiseks vesi. Ja sigadekasvatuse ei oleks saanud üldse areneda uute tapamajadeta, sest suured vahekasud, mis „Estonia“ eksporttapamajad 1928. a. suvel võtsid, võtsid põllumeestelt igasuguse tahtmise sigu kasvatada.

Edasi tahtsin rõhutada, et riikliku külmetusemaja ehitamine nii põllumajanduse kui ka üldriiklikult seisukohalt on hädatarvilik. Meie teame, et praegune külmetusehoone on rendil ühe kitsa kildkonna käes, ja lubatagu mind tutvustada teid, austatud Riigikogu liikmed, Tallinna külmetusemaja tulude-kulude eelarvega 1927. a. kohta. Külmetusemaja suurtest sissetulekutest huvitatud ringkond ise arvab, et puhastulu selle aasta kohta võib olla 15.896 senti, kuna aga teiste kalkulatsioonide järgi pidi see ülejääk olema 3.942.584 senti. Tähendab, puhaskasu oli umbes 4 miljonit suurem. Uue külmetusemaja ehitamise vajadust tunnustatakse keskrühmade kui ka pahema tiiva pool. (V a h e l h ü e.) Tarvidus selle järele on, ja mina usun, et praegune koalitsioon seda tööd alustab. Parem tiib, kes ka peaks huvitatud olema, et meil uus riiklik külmetusemaja ehitataks, seisab küll ehitamisele vastu, kuid meie loodame, et meie selle üles ehitame ka parema tiiva toetuseta.

Edasi pöörame tähelepanu munamüügi monopolile. Et seda saada, selleks on esitatud põllutööstusele teatud ringkonna poolt palve, anda neile kontsessiooni. Palvekirjale on juurde lisatud ka arvestus, kust näha, et tahetakse iga väljaveetava muna pealt kasu saada 2,31 senti, kuna aga praegu, kus võistlus olemas, läheb iga muna pealt väljaveo kuludeks 0,99 senti. Vaadake, ligi poolteist krooni tahavad nad muna pealt rohkem teenida, selleks siis tahetakse kontsessiooni. (J. Fuks, as: Kasti pealt ikka. — J. Mürk, põl:

Iga muna pealt, ütlete Teie, kui kallid need munad siis on? — A. Jürman, põl: Lauri munad on pooleteisekroonilised, nagu tema kõne on kahekrooniline.)

Meie põllumajanduse arenemise seisukohast on tähtis, et meie agronoomiline nõuanne oleks korraldatud teisiti, kui see seni oli. Meie teame, et agronoomiline nõuanne oli korraldatud sarnaselt, et tihtipeale tehti rohkem poliitilist kihutusetööd teatava erakonna kasuks, kui tõsiselt agronoomilist nõu anti põllumeestele. Seesuguse seisukohaga ei võinud need leppida, kes põllumajandust tõsiselt võtavad ja ka tõsiselt põllumeestele abi tahavad anda. Ja sellepärast oli hädatarvilik uue agronoomilise abiandmise korraldamine. Nüüd pannakse sellele korraldamisele alus seaduseandlikul teel, nii et võime nüüd loota, et meie ka sellest hädast üle oleme saanud.

Mis puutub sellesse, et põllumeeste kogud on alati toonitanud põllumeeste kutseesinduse ellukutsumise vajadust, siis ei taha mina praegu seda küsimust sisuliselt puudutada, sest see küsimus on keeruline, vaid ma tahan selle asja juures ainult järgmist märkida.

Põllutöökoja eelnõu oli esitatud põllumeestekogude poolt käesoleva Riigikogu algpäevil. See eelnõu anti üldkomisjoni, valiti aruandjaks kogudemees härra Holberg, kes võttis ja pani ilusti selle eelnõu kalevi alla. Ka Vabariigi Valitsus, eesotsas härra Teemandiga, ei puudutanud seda küsimust üldse enam. Nii on see eelnõu kogu III Riigikogu aja kalevi all seisnud. Enam aktiivsust näidati ses küsimuses Tõnisson'i valitsuse ajal, kuid Teemandi valitsuse ajal ei puudutatud seda küsimust üldse. Põllumeestekogudel ei olnud õiget tahtmist põllumeeste kutseesindust ellu kutsuda, sest neile ei ole tähtis mingisugune poliitiline resultaat, vaid neile on tähtis demagoogia, mis nad sellejuures teha saavad. (V a h e l h ü ü d e d.) Mina arvan, et nemad ei tahaks iialgi põllutöökoda ellu kutsuda, kui teatud asjaolud neid ei sunniks selles suunas veidike liigutama. Kui ei oleks teostatud agronoomilist bürood ja kui ei oleks võidukäiku teinud põllumajanduslik liit, siis ei tahaks nad vist kunagi põllutöökoda ellu kutsuda, vaid nad püüaksid seda kasutada igavesest ajast igavesti valimisaegeks lõõknumbriks. Jah, vaadake, põllumeestekogude esindajad, teie ise ei ole liigutanud sõrmegi selleks, et põllutöökoda ellu kutsuda.

Mis puutub sellesse, et härra Tonkman süüdistas põllutööministeeriumi metsapanamade pärast, tsiteerides metsateadlase Danieli väiteid süüdistuse põhjenduseks, siis tahaksin mina härra Tonkman'ile meelde tuletada, et Daniel juhtis ju ise metsade valitsemist kaks-

kolm aastat, ja kui panamad tekkisid, siis tekkisid need just Danieli ajal, ja kui keegi selles üldse süüdi on, siis on selles süüdi esijoones Daniel ise. Nii et süüdistuse põhjendamiseks Danieli väidetega ei ole mingit alust. Kui aga panamad avalikuks tehtud, siis on jällegi need härra Köstri ajal avalikuks tehtud. Ja kui härra Köstrit milleski süüdistada võib, siis ainult selles, et ta on panamad avalikuks teinud. Kuid ma arvan, et see on talle plussiks, aga mitte miinuseks. (K. Tonkman, põl: Mets on ära varastatud ja see on pluss veel.) See on pluss, et panamad on avalikuks tehtud. Meie peame haigust näitama, siis on võimalik ka haigust parandada. Aga seni ei olnud näidatud haigust. Panamad ei sündinud Köstri ajal ja Köstrit ei saa selles süüdistada. (K. Tonkman, põl: Kuule Laur, ära valeta rahvale niimoodi!)

Juhataja R. Penno: Rkl. Tonkman, kutsun Teid korrale ja teen Teile märkuse ebasünda üteluse eest.

A. Laur (as): Härra Tonkman ise valetab, ja härra Tonkman on valelik ning valelikkude isa.

Juhataja R. Penno: Rkl. Laur, teen Teile märkuse ebasünda üteluse eest.

A. Laur (as): Mis puutub sellesse, et härra Tonkman süüdistas põllutööministeeriumi lihaekspordi asjus, et hakatavat Rootsis takistusi tegema meie lihaekspordile, siis tuletan härra Tonkman'ile meelde, kes on selles lõppude-lõpuks süüdi. Kes on see saamatu mees, kelle pärast on hakatud takistusi tegema? „Vaba Maas“ on Gori'l joonistus, mis väga tabav. Seal on toodud mees, kes otsib, kellega saaks veel tülli minna. Ja see mees, kes otsib tülli, ei ole keegi muu, kui kogude enda mees, välisminister Rebane. See oli augustis või septembris, kui põllutööminister on pööranud tähelepanu sellele, et lihaekspordile hakatakse tegema Rootsis takistusi, ja et tuleks kõik teha, et neid takistusi kõrvaldada. Aga välisminister on küsimuse vastu ükskõikseks jäänud. Nii et kui keegi siin süüdlane on, mina ei taha öelda, et süüdi on härra Rebane, aga mina tahan öelda, et kui keegi süüdlane on, siis on seda just härra Rebane, kes oli tolkorral välisministriks. Siiski — põllutööminister tähendas ju, et praegusel valitsusel on lootust seda küsimust lahendada ja takistusi kõrvaldada. (Hulgalised vahel h ü ü d e d.)

Mis puutub sellesse, et tuleb kokkutõmbamisi läbi viia, siis ka meie rühm seisab sellel seisukohal, et kokkutõmbamisi tuleb läbi viia. Meie ei ole selle vastu kunagi olnud, et ministeeriumide korraldamise seadus ellu viidaks.

andmete ja uurimisteta ei oleks paratamata kuigi viljakad.

Kuivõrt „silmamõõt“ kontrollitud andmeteta ka üsna konkreetsetes asjas võib eksiteele viia, selle kohta võiks palju näiteid tuua. Nii eksis rängalt üks minu eelkäijatest oma eelarve-kõnes tulumaksu tuludeallikate arutamisel. Tema tõendas nimelt, et palgatulu maksustamisest saadav tulumaksu osa olevat ainult umbes 10% tulumaksusummast. Tõelikult on see osa aga umbes 40%.

Oma kõnes püüdsin ma sellepärast iga oma väidet võimalikult põhjendada statistilistele andmetele, mitte umbkaudsetele arvamistele, millest tuli ka mõnele vähemeeldinud arvude rohkus. Kuid rahaministri eelarve-kõne võib ennem igav olla, kuid mingil tingimusel mitte ebatäpsete andmetega veste.

Üheks paheks, mida mina kui majandusminister soovustada ei tohi, on majanduspoliitiline diletantism. Eesti majandusele on see paraku juba palju maksuma läinud.

Käesolevat riigi eelarve eelnõu on nimetatud mõnelt poolt sotsialistliku valitsuse või isegi sotsialistliku rahaministri omaks. (K. Tonkman, põl: Kelle ta siis on?) Kui ei saa praegust keskerakondade valitsust sotsialistide osavõtmisel sotsialistlikuks nimetada, seda vähem võib eelarve-eelnõu praeguse sotsialistliku rahaministri oma ajaks nimetada.

Riigi eelarve seadus näeb üksikasjalikult ette riigi eelarve eelnõu kokkuseadmise korra. 1. oktoobriks esitavad riigi-keskasutused oma eelarve-ettepanekud rahaministeeriumile. (Vahelhüüeparemalt poolt.) Viimane vaatab need läbi. Lahkumineku rahaministri ja keskasutuse vahel otsustab Vabariigi Valitsus. Minu rahaministriks astumise ajaks olid keskasutuste eelarve-ettepanekud rahaministeeriumis juba läbi vaadatud. (K. Tonkman, põl: Kes Teile selle kõne siis kirjutas.) Üks asi on ikkagi eelarve, teine asi — eelarve-kõne. Eelarve-eelnõus ei ole ikkagi rahaministri isiklikud seisukohad üksi mõõduandvad, vaid Vabariigi Valitsus lõpuks otsustab, missugune peab olema eelarve. (Vahelhüüeparemalt poolt: Rahaminister ei etenda siis suurt osa!) Kahtlemata etendab rahaminister suurt osa. Seda mina ei eita, kuid ei saa öelda, et see ainult tema teos on, vaid igas riigi eelarves väljendub Vabariigi Valitsus tervikuna, mitte aga üksipäini rahaminister. (Vahelhüüepõllumeeste ridadest: Miks Teile läksite siis valitsusse? — O. Gustavson, stp: Miks Teile läksite siis välisministriks, teadsite küll.)

Minu rahaministriks astumise ajaks olid, nagu mina seletasin, keskasutuste eelarved rahaministeeriumi poolt juba läbi vaadatud. Rahaministeeriumi poolt vastuvõetud korraline eelarve ulatus ühes riigiteenijate teenistusevanuse tasuga 82.850.000 kroonini, peale selle oli vaidluse all olevaid summasid 517.900 krooni. Riigikogule esitatud eelarve-eelnõus on aga korralisi kulusid 79.965.000 kr., seega ligemale 3 miljonit krooni vähem, mis on minu poolt teostatud kärpimiste tulemus.

Erakorralises eelarves jätkus tulusid hädavaevalt ainult seadustega määratud krediitide katmiseks. Teised, ka kõige hädalisemad nõudmised oleksid tulnud jätta tähele pane-mata.

Kuna rahaministeeriumi poolt kokku-seatud eelarve tunduvat tõusu näitas, siis tuli eelarve-ettepanek uuesti põhjalikult läbi vaadata. Valitsuse liikmetega, riigikassa jõudude kaasabil, eelarve-ettepanekuid üksikasjalikult läbi vaadates, milleks kulus ära paar nädalat aega, läks minul korda korralise eelarve osas saavutada valitsemise kulude kärpimiste teel kokkuhoidu umbes 1.400.000 krooni ulatuses. Peale selle vähendasin ma Vabariigi Valitsuse nõusolekul tunduvalt metallvahetusrahade valmistamise kulusid vahetusrahade suuruse ja metallisegu ümberkorraldamise teel, mis annab riigile kokkuhoidu selle operatsiooni pealt umbes paar miljonit krooni, mis on riigikassale päästetud raha. Alles need kärpimised võimaldasid praegust erakorralist eelarvet oma toetuse-ja töökrediitidega kokku seada.

Härra Veiler'i, samuti ka „Postimehe“ ja „Kaja“ poolt on püütud diskrediteerida Vabariigi Valitsuse kokkuhoiupüüdu sellega, et on näidatud Riigivanema uue auto ostmise kavatsusele. „Kaja“ loeb sealjuures hoolega üles isegi kogu osta kavatsetava autojuhi varustuse, mis kõik pidavat kehval ikalduseajal täiesti ülearune olema. Härrad Riigikogu liikmed, siin arvustab endine koalitsioon täielikult iseennast.

Ainuke valitsuse keskasutus eelarve-eelnõus, mis minu poolt isiklikult üksikasjalikult läbi vaatamata jäi, oli Riigivanema ja riigikantslele eelarve-ettepanek, põhjusel esiteks, et nimetatud eelarve-osas on võrdlemisi väikesed kulud, ja teiseks, et usaldas in selles väikeses eelarve-osas selle kokkuseadjat endist Riigivanemat, olles arvamisel, et siin ei tohiks leiduda mingisuguseid „vesivõsusid“. See eelarve-osa võeti Riigivanema käsutada antavate summade juurdelisamisega endise valitsuse ajal rahaministeeriumi poolt vastuvõetud kujul riigi eelarve eelnõusse. Tungides Riigivanema auto pärast teravalt praeguse

Riigivanema ja rahaministri kallale, raba- take parema tiiva poolt sisuliselt õieti oma meest, nimelt endist Riigivanemat härra Tõnisson'i. Mina pean endise Riigivanema ja ka endise rahaministri kaitseks härra Veiler'i, „Kaja“ ja ka „Postimehe“ vastu seda ütlemata, et tõenäoliselt kavatseti endise Riigivanema poolt autot osta eelseisva Rootsi kuninga külaskäigu pärast, mitte aga isikliku luksuse huvides. Kui endise koalitsiooni rühmad vastava krediidi kärpimist nüüd, kus Riigivanemaks sotsialist, nii väga tarvilikuks peavad, siis ei ole minul isiklikult küll erilist põhjust selle vastu vaielda, kuna mina tean, et praegust Riigivanemat tagasihoidlikkus ei takista esinemast vääriliselt Eesti riigi esimesele kodanikule. (A. T u p i t s, põl: S e d a o l e k s t u l n u d e n n e m m õ e l d a , k u i e e l a r v e e s i t a t i .) Vabandage, härra Tupits, on imelik nõuda, et võib osta auto selleks, et vääriliselt esineda kui külalised tulevad, aga eelarvesse ei tohi seda paigutada. (A. T u p i t s, põl: S i i s t u l e b n õ u d m i s t k a k a i t s t a .) Seda, mida mina olen paigutanud eelarvesse, kaitsen ka, kuid ärgu tulgu need, kes ise on pidanud Riigivanema auto ostmise tarvilikuks, etteheidetega selle kohta, et vastav summa eelarve-eelnõus on.

Mina ei salga, härrad Riigikogu liikmed, et ka minu poolt isiklikult läbivaadatud riigi eelarve eelnõu osades võib veel leiduda krediite, milliseid võib kärpida, sest oli ju võimalik ära teha paari nädalaga tööd, milleks seadus näeb ette normaalselt kolm ja pool kuud. Kuid neist üksikasjadest ärgu tehtagu järeldust kogu eelarve-eelnõu kohta!

Härra Veiler näeb ebaotstarbekohast kärpimist selles, et on näiteks vähendatud raudteeliiprite ümbervahetamise krediiti. Kuid härra Veiler eksib. Sellekohane krediit paigutati eelarve-eelnõusse täpselt vastavalt raudteevalitsuse liiprite vahetamise kavale. Rahaministeerium seda kava ei ole kärpinud.

Härra Veiler arvab, et Tallinnas uue riigimaja ehitamise krediit on maha visatud, kui ei ole otsustatud uus ministeeriumide seadus, mis näeb ette seitse ministeeriumi. Kuigi mina isiklikult arvamisel olen, et ministeeriumide korralduseküsimus tuleb kiiresti otsustada selleks, et võiks vastavalt ametiasutusi ümber korraldama ja koondama hakata, ei pea mina riigimaja ehitamist nii saatuslikult seotuks ministeeriumide korraldamise seadusega, nagu härra Veiler seda arvab. Riigimaja ehitamine annaks kokkuhoidu, vaatamata sellele, kas on kaheksa või seitse ministeeriumi. Härrad Veiler ja Tonk-

man seletasid, et riigiametnikkude arv olevat riigi eelarve eelnõu järgi tunduvalt kasvanud.

Ka siin on tegemist eksitusega. Mitmesugustel põhjustel on senisest palgakrediiti selgitavast tabelist puudunud avalikkude kesk- ja kutsekoolide ja avalikkude algkoolide õpetajad. Riigi eelarve eelnõus on nad riigi käest palka saajate tabelisse paigutatud. Neid on kokku 4408 inimest. Arusaadavalt tõusis siis riigiteenijate arv tabelis varem puudunud õpetajate tõttu. Peale selle on suurenenud riigiteenijate arv 821 inimese võrra. See on tingitud peajasjalikult sõjaministeeriumi ülejateenijate ja posti- ning raudteeametnikkude arvu kasvamisega, kus inimjõudu sel põhjusel tuli juurde võtta, et tegevus on laienenud. Nii on näiteks avatud uus raudteeliin Pärnu ja Lelle vahel. Valitsemisasutuste koosseisud ei ole suurenenud.

Mis puutub üldse kokkuhoiusesse, siis ei ole praeguse valitsuse suhtes see mitte ükski eelarve-eelnõu kokkuseadmise, vaid kestev valitsemistegevuse püüde siht. Seda tingivad juba asjaolud, et teatavad valitsemiskulud, nagu pensionid, koolidega ja riigi avalikkude kohustustega ühenduses olevad kulud aasta-aastalt paratamata tõusevad. Et see kasv teiste vajalikkude kulude eelarvesse paigutamist seisma ei paneks ja maksukoorma kergendamise võimatuks ei osutuks, on tarvis kasutada iga võimalust valitsemisaparaadi tegutsemiskulude vähendamiseks. Et kätte saada tagajärgi asjaajamise lihtsustamise ja kiirendamise alal, on eeskätt tarvis läbi viia peale ametiasutuste ruumilise koondamise täpne töö ja funktsioonide jaotus ametiasutustes, ning ümber paigutada vastutavalt kohtadelt nõrgajõulised, vähese ettevalmistusega, asjatundmatud ja saamatud ametnikud. Oleks soovitatav panna ametisse mõned asjatundlikud ja autoriteetlikud isikud, kes põhjalikult läbi vaataksid suuremate riigiasutuste asjaajamise korra ja maksma paneksid tarvilikud lihtsustused.

Elkõnelejad on kõige enam peatunud kahel küsimusel: riigimaksudel ja rahva maalt linna rändamisel.

Riigimaksude suhtes on härrad Laidoner ja Veiler minust sootu võõriti aru saanud, nagu peaksin mina praeguse maksukoorma kergeteks, sest teistes riikides, näiteks Saksamaal ja Inglismaal, oli minu andmetel igale kodanikule langev maksusumma mitu korda suurem kui Eestis. Kuid tuues ette neid andmeid tähendasin ma kohe, et õige pildi saamiseks maksukoormatusest tuleb arvesse võtta ka vastavate maade kodanikkude sissetulekuid, milleks kahjuks usalduseväär- sed andmed puuduvad. Kuid asi ei ole siiski

ka nii hull, nagu härra Veiler seda oma andmetel kirjeldas, mille järgi igale inimesele tulevat keskelt läbi aastas 40 krooni üksi kaudseid riigimakse. Tõelikult tuleb iga kodaniku kohta keskmiselt kaudseid makse, kui viimaste hulka arvata ka piiritusemonopoli nettotulu, umbes 30,25 kr. Härra Veiler on liialdanud seega umbes 25% ulatuses. (A. A n d e r k o p p, t ö e r : M i k s b r u t t o e i o l e ?) Piirituse bruttotulu ei ole õige võtta, tuleb netto võtta. Ma ei taha sellega härra Veiler'ile etteheiteid teha; see on väga sümpaatlik, et härra Veiler kaudsete maksude suurust rõhutab. See arusaamine aitab meid töötada käsikäes. Mina ei taha sugugi olla arvamisel, et kaudsete maksude summa oleks väike. Ei, see on liiga suur! Mina väljendasin oma eelarve-kõnes minu arvates küllalt selgesti seda mõtet, et meie riigi eelarve tuleb kõnealoleva halbtuse vähendamiseks ümber korraldada. Kuid, rõhutan seda veel kord, see ei olene rahaministri isiklikust heast tahtmisest, vaid maksvatest seadustest, rahva majanduslikust olukorrast, üldisest maksustamise pinevusest, lõpuks ka poliitilisest olukorrast. See töö nõuab aastaid sihikindlat tegutsemist. Arvustades ise Riigikogu liikmena minu eelkäijaid nõudsin mina neilt mitte seda, et nad mõne kuuga ümber looksid kui nõiakepigaga riigi eelarve, vaid et sealtpoolt aru saadaks tarvidusest, mitte edasi minna otsekoheste maksude lammutamise ja kaudsete maksude ning elukalliduse süvendamise teed, ning avaldataks vähematki püüdu kergendada kaudsete maksude koormat, eriti kus see puutub kehvemate kihtide igapäevaseid elutarbeid.

Praegune valitsus on kinni hoidnud sellest sihtjoonest. Valitsus on otsustanud määrata saavutatud kokkuhoiu riigi eelarves kaudsete maksude kergendamiseks. Lõplikkude ettepanekutega tollitariifide suhtes ei saa aga valitsus enne tulla, kui ei ole selgunud läbirääkimiste tulemused Lätiga tolliunioni lepingus ettenähtud ühtlusetariifi saavutamise sihis. Läti tollitariifid on praegu keskmiselt vähe kõrgemad kui Eesti omad.

Kõneledes piiritusemonopoli tuludest tähendas härra Veiler, et Eestis tulevat iga 800 elaniku kohta üks kõrts, kuid iga 900 elaniku kohta üks kool. Ka siin ei ole härra Veiler'il õnnestunud täpne olla. Hoolimata sellest, et kõrtside eest kahjuks nii mõnelgi pool, nagu härra Veiler seda lähemalt tunneb, enam hoolt kantud kui koolide eest, on vahet siiski teine. (A. V e i l e r ' i , t ö e r v a h e l h ü ü d e .) Te olete eksinud, sest igasuguseid andmeid, mis kuskilt loete, ei või võtta täp-

setena, neid tuleb enne kontrollida, kui nendega välja tulla. (V a h e l h ü ü d e d .)

Juhataja **R. Penno**: Palun rahu!

Rahaminister **A. Oinas**: Tõelikult on olukord järgmine: Üks kool tuleb iga 725 elaniku kohta ja üks alkoholi müügi-koht iga 1250 elaniku kohta. Sellega on meil koole siiski tunduvalt enam kui alkoholi müügi-kohti. Karskuse kesктоimkonna ja härra Veiler'i arvestustes tuli eksitus sellest, et karskuse kesктоimkond on alkoholi joogi-kohti lugenud alkoholi müügilubade järgi. Kuid ühel alkoholi müügi-kohtal võib olla ka kolm müügiluba.

Igatahes ei tohiks koolide, eriti alghariduse ja kutsehariduse sõbrad riigi eelarve eelnõule etteheiteid teha, sest et seal on alghariduse elluviimiseks ja kutsehariduse andmise paremaks võimaldamiseks suurendatud summad ette nähtud, nii üksi koolimajade ehitamiseks 375.000 krooni, millist suurt summat seni üheski Eesti riigi eelarves ei ole olnud. Härra Tonkman tähendas, et ainukeseks uuenduseks riigi eelarve eelnõus olevat kaudsete maksude suurendamine. Mina tahaksin uskuda, et seda härra Tonkman rääkis vaidluse tuhinas, sest ei saa ju tõsiselt sarnaste väidetega esineda. (K. T o n k m a n , p ö l : K a s T e i e s e d a o s a e e l a r v e s t k a e i o l e l ä b i l u g e n u d ? S i i s p e a k s T e i l k a s e l g e o l e m a , e t e e l a r v e k a s v a n u d .) Mina peatun veel sellel küsimusel, sest mitte üksi härra Tonkman, vaid ka teiselt poolt on seda asja omamoodi käsitatud. Oma eelarve-kõnes tähendasin, et tulude suurendamine kaudsete maksude arvel riigi eelarve eelnõus tähendab seda, et tulud on täpselt välja arvestatud, mitte aga seda, et mingisugune tuludenorm oleks suurendatud. Mujal ilmas peetakse seda heaks asjaks, nõutakse seda rahaministri-lt, et ta eriti kaudsete maksude suhtes täpselt ära näitaks tulud ja neid tulusid ei varjaks. Vist on Eesti parlament esimene, kes sellepärast rahaministrile etteheiteid teeb, et ta kaudsete maksude tulud on rahvaesindusele õieti esitanud. Neid püütakse mõnel pool varjata, sest see võimaldab rahvale ette seada petlikku pilti maksuludest. Kuna viimasel juhul tulusid tegelikult enam, kui eelarve ette näeb, siis võib nende arvel lubamatuid kulusid teha. Kui kaudsetest maksudest sisse tulevad maskeeritult suuremad tulud, siis võimaldab see ka ebaõigelt vähendada otsekohesteid makse.

Kui meie võtame tänavuaastased tegelikud tulud, niihästi tollide kui ka piiritusemonopoli alal, siis pean tähendama, et tänavuaastased

tegelikud tulud tollidest on tunduvalt suuremad kui see summa, mis tollide suhtes on eelarve-eelnõusse paigutatud. (A. Tupits, põl: Kas Teie vahest räägiksite ka sellest rahast, mis välislaenust välja anti.) Kõik tuleb järjekorras. Riigi eelarve eelnõu näeb ette tollidest tulusid 20.276.000 krooni. Tänavu on meil sisse tulnud juba üle 15 miljoni krooni. Kui meie välja kalkuleerime, kuipalju võiks sisse tulla aasta lõpuks, siis saame 20.600.000 krooni. Riigi eelarve eelnõusse on võetud aga 20.276.000 krooni. Mina isiklikult olen pessimist ja arvan, et järgmistel kuudel on sissevedu väiksem, sest seda hakatakse teadlikult piirama. Nagu näete, lugupeetud härrad Riigikogu liikmed, on selle aasta tegelikud tollitulud suuremad, kui riigi eelarve eelnõusse tollitulud on kalkuleeritud. 1927./28. aasta tegelikud tulud on 19.000.000 krooni. Seega on riigi eelarve eelnõusse võetud ligemale keskmised tulud tänavuste ja 1927. aasta tegelikkude tulude vahel. Mina arvan, et see ei ole ei liiga pessimistlik ega ka liiga optimistlik kalkulatsioon. Kui meil mingit looduslikku õnnetust ei juhtu, siis tulevad need tulud sisse. (A. Tupits, põl: See õnnetus on juba juhtunud, kahjuks!) See õnnetus on tänavu juhtunud, mina aga räägin tulevasest aastast. Sellepärast ongi võetud eelarve-eelnõusse tollitulud vähem tänavustest tegelikkudest tuludest.

Mis puutub piiritusemonopoli tuludesse, siis on need välja kalkuleeritud samuti tegelikkude tulude järgi. Nii minul kui ka Vabariigi Valitsusel ei olnud vähematki tahtmist selleks, et viinajoomist levitada, alkoholi müügikohti suurendada. Kahtlemata tuleb neid seal suurendada, kus salapiiritust sisse valgub, aga üle riigi alkoholiliste jookide müügikohtade suurendamiseks ei ole tarvidust.

Mina rääkisin vaheajal ühe karskuse-toimkonna peategelasega, ning tema avaldas huvitava mõtte, nimelt, et kõik opositsioonirühmad on riigi eelarve suhtes alati väga karsked. See on tõesti nii. Muidugi sellest ei tule teha järeldust, et Eestis alkoholi keeluseaduse võiks maksta panna. Iga arvustaja saab aru, et meil praegu keeluseadust maksta ei saa panna. Et ära hoida ühelt poolt puskaripõletamist kodusel teel ja takistada teiselt poolt salapiirituse sissevalgumist, mis riigile mingit tulu ei anna, peame meie viinamonopoli alal hoidma. Ärge aga siis kurjustage, härrad, selle üle, kui piiritusemonopolist kinni peetakse endistel alustel. (K. Päts, põl: Härra Oinas, need alused olid endistel aastatel ka maksvad!) Mina

ju seda ütlesin. (K. Kornel, rhv: Härra minister, kas Teie rkl. Oinast ka aru saite siis, kui ta istus seal kui Riigikogu liige?) Kahtlemata, mina isiklikult ei ole meie riigi eelarvele sellepärast kallale tunginud, et seal on tulud piiritusemonopolist. Mina oskan näha seda olukorda, milles meie riik seisab. Mina saan aga aru ka härra Martna'st. Tema tahaks näha meie riigi eelarve põhjalikku ümberkorraldamist, tema tahaks rahaministri tähelepanu sellele juhtida, et peaks paremaid tuluallikaid leidma, ja selles on tal kahtlemata õigus.

Kuid pöörame tagasi maksude juurde. Otsekoheste maksude suhtes tähendas härra Laidoner, et mina olevat neid ühekülgselt käsitanud. Mina oma eelarve-kõnes pidasin tarvilikuks just neid külgi otsekoheste maksude, eriti tulumaksu suhtes valgustada, milliste minu arvates ei ole seni küllaldast tähelepanu pööratud, või milliseid ebaõigelt valgustatud. Rahaministri üheks ülesandeks pean mina, hoolt kanda selle eest, et maksumoraal meil tõuseks. Maksustamistehnika parandamise kõrval ei ole tähtsusetu, kui ka avalik arvamine liikuma pannakse maksumoraali tõstmiseks ja tulude varjamise vähendamiseks. Tulu sellest saaks nii riik kui ka maksnikud, sest maksumoraali tõstmine ja tuludevarjamise vähendamine võimaldaks teostada maksude alan- damist.

Härra Veiler tähendas, et minu seletuse järgi olevat kõik ärimehed kelmid. Mina pean kahetsust avaldama, et härra Veiler võis minust nii valesti aru saada ja mulle mõtte suhu panna, mida minul ei ole. Ükski normaal mõistusega inimene ei saaks ju kõigi meie ärimeeste kohta seletada, nagu oleksid kõik ärimehed sellepärast kelmid, et nende seas tuludevarjajaid.

Hoolimata härra Veiler'i vastupidisest tõendusest, kes tempelmaksu loeb täiesti ekslikult otsekoheste maksude hulka, on tulud otsekohestest maksudest eelarve-eelnõus tunduvalt vähenenud. See ei ole tingitud mitte niivõrt praeguse valitsuse maksupoliitikast, kui asjaolust, et eelarve-eelnõul tuleb lõigata seda vilja, mis enne teda Riigikogus külitud. Härra Veiler'il peaks ju selge olema, et riigi eelarvega ei saa ühtki maksu alandada ega kõrgendada, vaid et riigi eelarve ainult kokku arvab maksuseaduste tulemused.

Mis puutub Vabariigi Valitsuse seisukohta otsekoheste maksude suhtes, siis on see avaldatud Vabariigi Valitsuse deklaratsioonis. Peale selle avaldasin mina lähemad seisukohad oma eelarve-kõnes.

Härra Schilling'ile tahaksin veel seda vastata, et praegune Vabariigi Valitsus tööstusele selles mõttes kavatseb vastu tulla, et ta peab võimalikuks juriidiliste isikute maksuseaduse vabastamise maksudest esimestel ehituseaastatel Vabariigi Valitsuse otsusel, milline hõlbustus eriti tähtis on ettevõtetele, kes tegutsevad põlevkivi alal, kus suuremad ehitused vajalikud.

Härra Laidoner tähendas mööda minnes, et maksuametkonna ülalpidamine nõudvat meil tervelt 4,5% riigi kuludest. (J. Laidoner, põl: 5%!) See ei ole nii. (J. Laidoner, põl: See on riigi statistika keskbüroo kuukirjas.) See ei ole siis seal päris õige. Riigi maksuaparaadi ülalpidamine nõuab umbes 2,2% nettokuludest ja 4,2% kõigist maksutuludest. (J. Laidoner, põl: Vaadake, üks endine siseminister ütleb, et üks kolmandik politsei tööjõust läheb maksude sissenõudmiseks.) Mina ei saa öelda, kuipalju politsei ülalpidamise kuludest võib lisada juurde maksuaparaadi kuludele, aga igatahes ei tõsta see neid kulusid nii kõrgele, kui härra Laidoner seda arvab. Muidugi võiks see summa meil väiksem olla. Mina ei taha öelda, et maksuaparaadi ülalpidamine oleks odav, vaid ainult, et see ei ole kallim kui mujal. Mul on andmed vastavate kulude kohta Lääne riikides, ja seal on need 2 kuni poolteist korda kõrgemad.

Nagu ma oma kõnes juba tähendasin, on etteheited riigi ettevõtete vähese tulukuse kohta liialdatud. Riigi ettevõtted annavad silmapaistvaid sissetulekuid. Sellest minu väitest on tehtud ootamata järeldusi mõne poolt, näiteks härra Veiler'i poolt, nagu loeksin mina üldse riigi ettevõtete seisukorra hiilgavaks. Sellest ei ole mina kõnelenud. On ju teada, et näiteks sadamatehased on võrdlemisi raskes seisukorras, samuti ka, et meie turbatööstus on andnud suuri kahje. Aga see ei eita ometi seda, et teised riigi ettevõtted siiski enam-vähem rahuldavalt tegutsevad ja riigile tulusid annavad. Eriti tuleks siin nimetada riigi põlevkivitööstust. Mina ei räägi Eesti pangast, kes on oma tulude saamise poolest erilises seisukorras.

Mis puutub vangimajade töökodadesse, siis võib öelda, et nende tulu on muidugi kunstlik. Vangimajade töökodade töökordamine on üldse üks väga raske küsimus. Vangimajadelt töövõimalusi ära võtta ei oleks õige, leida aga otstarbekohast tööd on ka raske. Mina arvan, et eriti naisvangide suhtes tuleks käsitada Soome meetodit, nimelt et naistele käsitööd õpetataks. Vangimajast välja

tulles võiksid nad siis oma tööskest kasutada selleks, et enesele ülalpidamist muu seas käsitööga katsuda leida.

Kui meil ei oleks riigi ettevõtteid ja riigi varandusi, siis oleks meie riigi eelarve ja riigi rahanduse seisukord kahtlemata raskem kui praegu. Puudutades oma kõnes riigi ettevõtteid tahtsin teatavat tuge anda meie riigi ettevõtetele, millised peavad alatasa kuulma igasuguseid etteheiteid, tihti üsna ülekohtuseid. Mina pidasin oma kohuseks ette tuua asjaolusid, mis näitavad, et riigi ettevõtete olukord ei ole nii halb ja nad ei ole riigile kahjulikud, nagu mõnelt poolt seda tõendatakse.

Mis puutub eriti raudteede ja posti-telegraafi-telefoni tuludesse, siis ei tohi need ettevõtted olla riigikassa lüpsilehmadeks. Nende tulude äratarvitamisele riigi eelarves peab olema teatav piir, ja mulle tundub, et raudteede, posti-telegraafi ja telefoni alal oleme vist küll üle selle piiri läinud. (K. Päts, põl: Kaudsed maksud!) Väga õige! Mul isiklikult on kahju, et olin sunnitud kasutama neid tulusid praegusel määral. Kuid ma pidasin sellejuures silmas, et raudteede ja posti-telegraafi-telefoni edenemine seisma ei jääks. Tarvilikud summad selleks on kindlustatud riigi eelarves.

Peatun veel mõne üksiku küsimuse juures. Mina tähendasin eelarve-kõnes, et riigi eelarve suurenemine võrreldes käesoleva aasta põhieelarvega on tingitud 1) uute raudteede ehitamisest Riigikogu poolt määratud kava alusel, mida ehitatakse laenuga, ja 2) asundusekapitali summadest. Viimased on ajutised ja langevad siis ära, kui asundusekapitali seadus vastu võetakse. Mina märkisin, et raudteede ehitamine laenude arvel ei suurenda käesoleval aastal eelarve raskust ega maksukoormat. Sellele on vastu vaieldud ja öeldud, et võlg tulevat tasuda, ja et see lasuvat maksumaksjatel. On selge, et aastate jooksul tuleb võlg tasuda ja selleks vastavad summad riigi eelarvesse võtta, kuid raudteede ehitamine on Riigikogu poolt juba otsustatud. Härra Veiler tähendas, et vahetusrahade väljalaske operatsioon ei oleks nagu päris loomulik eelarve katmine, sellel tulul olevat mingisugune maik juures. Kuna antud juhul on tegemist Rahaseaduses ettenähtud vahetusraha, mitte riigi paberraha väljalaskmisega, on õige väljalastava vahetusraha summat riigituluna eelarves näidata, sest riigikassal ei tohi see ju mingisuguseks salajaseks kõrvalsissetulekuks olla.

Rahaseadus näeb ette, et 1—2-kroonilisi hõberahasid võib välja lasta kuni 6 kroonini iga elaniku kohta. Kui seda teostama hakatakse,

siis on see loomulik rahareformi arendamine. (A. Anderkopp, t er: See kannatab aasta lõpuni.) Kahtlemata, Teil on õigus, et seda reformi võib edasi l ukata, kuid mitte lõpmatuseni. Eesti pank on kohustatud käesoleval aastal liikumisest tagasi tõmbama 100-margalised pangatähed. Seega j aks väike osa 100-margalisi riigikassat hti liikuma. Tekiks tühi koht, puuduksid tarvilikud raham rgid 500 ja 25 sendi vahel. See tühi koht tuleb täita. Ei ole midagi ebaloomulikku, kui selleks Rahaseaduse ettenähtud hõberaha välja lastakse. Mina ei salga, et siia kuuluv tulu on erakorraline tulu. Seda tulu ei saa loomulikult igal aastal. Selle erakorralise tulu riigi eelarve eelnõusse võtmine on õigustatud eriti sellepärast, et käesolev aasta vähendas erakordselt riigi harilikke tulusid. Erakorraline ikalduseaasta nõudis ka erakorralist kulu. Selletõttu ei ole sugugi ebaloomulik, kui erakorralised kulud kaetakse erakorraliste tuludega, igatahes on see parem, kui tõsta raskel ajal rahva maksukoormat.

Härra Veiler tähendas, et kalanduse jaoks on võetud eelarvesse liiga vähe, 5 miljonist sendist ei jätkuvat, kui tahaksime arendada kalandust rahuldavalt. Ma pean härra Veiler'it parandama selles mõttes, et riigi eelarves on peale 5 miljoni ette nähtud veel 2 miljonit kalameeste toetamiseks, nimelt kalameeste ümberpaigutamiseks Peipsi  arest mere  arde. Peale selle on p llut omineeriumi eelarves osas teatud summad kalanduse tõstmiseks. Olen härra Veiler'iga siiski teatud m aral ühel n ul, et eelarves ettenähtud summa on iseenesest väike. Mina isiklikult n eksin suuremat summat, kuid riigikassa praeguse seisukorra juures on raske suuremat summat välja anda. Meie peame välja andma sarnaseid summasid ikkagi jõukohaselt.

Mis puutub eelmistesse riigi eelarvetesse, siis on vastavad summad seal väiksemad kui käesolevas eelarve-eelnõus. Varemalt puudus üldse summa kalanduse tõstmiseks. Eelmise aasta eelarve-eelnõus oli ette nähtud ainult 5 miljonit, praegu on ette nähtud 7 miljonit. Kahetsen väga, et härra Veiler ei avaldanud varematel aastatel mõjuvat sõna selleks, et neid summasid tõstetaks. Võibolla oleks p llut omineerium, kelle alla kalanduse korraldamine kuulub, võtnud siis juba varem asja kaalumisele ja esinenud suurema summa eelarvesse paigutamise sooviga. (A. Anderkopp, t er: Siis kukutati see „T olisteatrile“ arvel.) „T olisteatrile“ kohta r agib see Riigikogu liige, kes sellele teatrile lähemal on. Isiklikult v in öelda, et ei tohiks siin olla kaht mõõdupuud, nimelt

nii, et kui antakse „T olisteatrile“, siis tuleks sellevõrra vähem anda kalandusele. Kui r agime teatrimest, siis peavad mõõdupuud olema igal juhul ühesugused.

Härra Schulbach tähendas, et maale juhitavat vähe raha kultuurilise olukorra tõstmiseks, võibolla on härra Schulbach'il õigus. Üldiselt üheks maalt linna r ndamise põhjuseks on ka see, et maal kultuurilisi tarbeid rahuldatakse vähem, kui see linnas võimalik.

Mis puutub härra Schulbach'i poolt ette toodud hariduseliidu summasse, 500 tuhandesse sendisse, siis ei ole Vabariigi Valitsusel ega minul kavatsust olnud hariduseliidu toetussummat kustutada, vaid see summa on üle viidud valitsuse kultuurkapitali osasse.

Mis puutub r ndteatri summasse, mille vastu härra Schulbach huvi tundis, siis v in tähendada, et see summa on suurendatud 200 tuhandelt sendilt 500 tuhandele sendile.

Lõpuks paar sõna hoolekandest. Härra Veiler sai lastehoolekande summade suurendamisest nii aru, et selle all tuleb mõista uute lastekodude sisseseadmist j.n.e. Tema tähendas, et laste ülalpidamine riigi hoole all tulevat kaks kuni kolm korda kallim, kui laste perekonnas kasvatamine. Pean märkima, et neid summasid, mis riigi eelarve eelnõus ette nähtud omavalitsustele hoolekande teostamiseks, nimelt 55 miljonit senti, ei ole mõeldud anda uute lastekodude käimapanemiseks. Need summad lähevad lasterikaste vaeste perekondade toetamiseks ja vaestelaste ülalpidamiseks. Seisukord lastekaitse alal on praegu  armiselt raske. Omavalitsuste toetussummad ulatuvad kõigest 300 kuni 400 s. kuus perekonnale, sellega ei saa ometi ükski perekond ära elada. Summa, mis eelarvesse võetud, võimaldaks osale hoolealustele kahekordseks tõsta senist toetussummat, kuid seegi kahekordseks tõstmine on veel vähene. Kahjuks ei luba riigi rahanduse seisukord hoolekandele, eriti aga lastehoolekandele rohkem appi tulla, siiski aitab praegune eelarve-eelnõu rohkemal m aral kaasa lasterikaste vaeste perekondade olukorra parandamisele kui senised eelarved.

Lõpuks paar märkust lisaeelarvete kohta. On ekslik aru saada, nagu oleksin mina sellel arvamisel, et lisaeelarveid üldse ei tohiks olla, ja nagu käesoleva eelarve-eelnõu vastuvõtmisega Riigikogus peaksid lisaeelarved täiesti kaduma. (J. Laidoner, põl: Väga hea oleks, kui need kaoksid.) Väga hea oleks, aga mina ei ole nii suur optimist, et võiksin uskuda selle soovi teostumist. Ei julge sellepärast sarnast kavatsust Riigikogule esitada. N eksin heameelega seda, kui täide läheks soov, et lisaeelarveid ei oleks

üle kahe, ja et lisaeelarvetega nõutaks ainult ettenägematuid, erakorralisi kulusid. (J. Laidoner, põl: Mina ka ei usu. Küllalt on ühest! — K. Tonkman, põl: Mulle jäi mulje, et Teie ütlesite, et lisaeelarvet ei tule.) Härra Tonkman, Teie panite siis mind vähe tähele. Minu seisukoht oli eelarve-eelnõu seletuskirjas avaldatud must-valgel. Teie võite seda kontrollida. Teeksime suure sammu edasi, kui minu soov täide läheks ja lisaeelarved tuleksid väiksetena ning oleksid kaetud krediitide kokkuhoiuga teistelt aladelt. Sarnane olukord aga, nagu enne jõulu, kus võeti lisaeelarve vastu 900 miljoni sendi ulatuses, on täiesti lubamatu.

Minu poolt eelarve-kõnes puudutatud majandusepoliitilisi küsimusi, kõigepealt maalt linna rändamise küsimust, soovivad põllumehed mõista nähtavasti nii, järeldan seda sõnadest, mis eelarve arvustamisel väljendatud, nagu toetaksin mina inimeste maalt linna tulemist.

Vastuseks vahelhüüdele tähendasin mina juba, et kahtlemata kisub ka linn inimesi enese juurde. Kuid seda küsimust ei saa käsitada ühelt seisukohalt, olgu ainult maa, olgu ainult linna seisukohalt. Inimene tuleb maalt linna, sest ta tunneb linnas end vabamalt; siin mõjuvad kindlasti kaasa maaelu raskemad tingimused ning kergemad tööleidmise võimalused linnas.

Härra Tonkman sai minust aru sootu valesti. Ta arvas, nagu oleksin ma oma majanduseprogrammi väljendades tulnud sellele tulemusele, et maamajandusele tuleks üldse lõpp teha. Mina ei tea, kuidas tegi härra Tonkman niisuguse pöörase oletuse. Mina ei ole sarnast mõtet ei suusõnal ega kirjalikult kunagi avaldanud. Härra Tonkman on siin pehmelt öeldes natuke libisenud, kui temal niisugune imelik arvamine tekkinud, nagu tuleks maamajandusele kriips peale tõmmata.

Mis puutub meie maamajandusse, siis luban enesele sellejuures paari sõnaga peatuda. Minu arusaamise järgi tehakse suur viga sellega, kui arvatakse, et Eesti majanduse arendamiseks tuleb ainult silmas pidada põllumajandust ja tööstus varju jätta. Sellekohaseid mõtteavaldusi kuulsin täna siit kõnetoolilt. Kuid see ei ole õige vaade. Ei ole õige eelistada ühekiülgset tööstust või põllumajandust, vaid on tarvis käsitada ühesuguse tähelepanuga nii tööstust kui ka põllumajandust, nii nagu ema peaks hoidma ühesuguselt oma vanemat ja nooremast last. Kui Eesti majandust võtta tervikuna, näen mina selles tervikus esikohal põllumajandust, sest et suurem osa inimesi on ennast siia rakendanud.

Mis puutub meie põllumajandusse, siis võin selle kohta öelda niipalju, et meie põllumajandus areneb silmnähtavalt karjakasvatamise alal, kuna teravilja kasvatamine seisab paigal. Teraviljakasvatust takistab esijärjekorras põldude halb väetamine.

Mis puutub põllumajanduse tulukusse, siis on õige, et meie põllumajanduse tulukus on võrdlemisi väike. Kuid, härrad põllumehed, see nähtus ei valitse ainult meil, see on üleilmlik nähtus, et põllumajanduse tulukus on väike. See tuleb sellest, et vahekorrad tööstuseainete ja põllumajanduseainete hindade vahel ei ole viimaste kasuks. Meie põllumajanduse tulukuse tõstmiseks tuleb tegutseda kõige jõuga, ja ma tahaksin märkida, et põllutööministeerium ei peaks olema tulevikus sellel määral maareformi ministeerium, nagu seni, vaid põllumajanduse ministeerium. Eeskätt peab domineerima huvi, kuidas meie põllumajanduse tulukust ja viljakust tõsta. Selles sihis on suurendatud ka riigi eelarve eelnõus vastavaid kredite.

Mis puutub meie tööstusesse, siis ei saa ma jagada nende pessimistide arvamist, kes ütlevad, et meie tööstus täiesti mäda, kuid ma ei saa ühineda ka optimistlikkude arvamistega meie tööstuse olukorra kohta. Kahtlemata on meie tööstus õige raskes seisukorras, sest siseturg on väike ja selle ostujõud nõrk. Ilmaturule pääsevad peale suurtööstuse ainult mõned üksikud kesktööstuse saadused. Kui tahame oma tööstuse olukorda tõsta, siis peame võimaldama leida uusi turgusid suurtööstusele ja kesktööstusele.

Härra Tonkman heitis minule ette, miks ei kõnelenud ma kaubalepingutest. Ma seletasin oma eelarve-kõnes väga selgelt, et meie peame oma rahvamajanduse territooriumi laiendama, seda võib ju loomulikult saavutada ainult kaubalepingute sõlmimise teel.

Mis puutub kaubalepingutesse, siis on praegune valitsus energiliselt samme astunud selleks, et meie majandusterritooriumi laiendada. Selleks on kõigepealt välja toodud tardunud seisukorrast tolliuniooni läbirääkimised Lätiga. Püütakse ühtlustada Lätiga tollitariife, ja kui korda läheb kätte saada sel alal teatud resultaate, siis tooks see meid lähemale lõppsihile, mis tolliuniooni ette näeb. Peale selle on Vabariigi Valitsus otsustanud alata läbirääkimisi Nõukogude Venemaaga kaubalepingu sõlmimise asjas. Seda ei tehta mitte üksi selleks, et Nõukogude Venemaaga sõlmida tihedamat sidet, vaid ka selleks, et selgitada võimalusi meie ainete pääsemiseks Aasia turgudele, eriti Pärsia turule. Meie kalevisaaduste väljavedu suundub näiteks peasjalikult Aasia turule. (V a h e l h ü e p a

remalt poolt: Kas Afganistaan ka vajab?) Muidugi vajab. Kui seal normaalkord tekib, mispärast siis mitte kaubelda ka Afganistaaniga. (Vahelhüüeparemalt poolt.) Aga ega Aasia üksi Afganistaanist koos ei seisa.

Edasi on praegu kaubandus-tööstusministeeriumil kaalumisel uus kavatsus, millega võiks elustada nii tööstusesaaduste kui ka põllumajanduseainete väljavedu. Nimelt on kaalumisel ekspordkrediidi kindlustamise võimaldamine. (K. Tonkman'i, põlvahelhüüe.) Härra Tonkman, sarnaste vaimurikaste ülesannete jaoks ei tunne ma end kutsutud olema. Kui nende küsimuste vastu huvi tunnete, siis on Teil võimalusi seda teada saada. (Vahelhüüeparemalt poolt.) Võibolla leiate ise need allikad. (J. Teemant, põlvõiksite appitulla.) Kui oma kõne olen lõpetanud, siis ehk tulen appi.

Ma lähen tagasi meie ekspordkrediitide juurde. Ekspordkrediitide võimaldamine oleks meil teatavaks uudsuseks. Sarnaseid krediite kasutatakse Lääne riikides väljaveo suurendamiseks, ja mulle tundub, et see ka meil kasulik oleks.

Mis puutub kaubandus-tööstusministeeriumi tegevusse, siis tähendasin ma, et kulude kokkuhoiu saavutamiseks ja riigiasutuste koondamiseks võimalik oleks liita kaubandus-tööstusministeeriumi ja rahaministeeriumi. Isiklikult ei vaidle ma selle vastu. Kuid kaubandus-tööstusministeeriumi asutused peaksid jääma tegutsema aktiivselt ka liitumise puhul teise ministeeriumiga, püüdes oma käes hoida meie väliskaubanduse arenemise juhtimist ning seda oma poolt kõigiti soodustama.

Praegu on kaubandus-tööstusministeeriumis kaalumisel küsimus, kas ei tuleks ellu kutsuda eriline väliskaubanduse büroo või nõukogu. See ei tähenda aga veel uue riigiasutuse juurdeloomist; temale võib anda ka mõni teine vorm. Kuid ministeerium saavutaks selle kaudu tihedama kontakti meie ekspordiga.

Eelarve-kõnes tähendasin, et meie välisesindused peaksid rohkem tähele panema meie majanduseelu nõudeid ja püüdma kaasa aidata nende nõuete rahuldamisele. (Vahelhüüeparemalt poolt.) Kui välisesindaja suhtub meie majandusele ükshääliselt, siis tuleb teha ka vastavad järeldused ja ette võtta ümberpaigutusi. (K. Tonkman, põlvõiksite appitulla.) Meie tuleme siis Teilt abi küsima, härra Tonkman. (K. Tonkman, põlvõiksite appitulla.) Arvan, et siin ka paragrahvita läbi saab.

Meil on nii mõndagi kirjutatud ja räägitud meie majanduse standardiseerimisest ja rationaliseerimisest. Kahtlemata ei ole selle ülesande teostamine sugugi nii kerge. Muidugi on see kergem Lääne riikides, kus paremad krediivõimalused ja paremad asjatundjad kui meil Eestis.

Kuid ka sellel alal tuleb meie majandust ergutada. Üheks kavatsuseks sellel alal on kaubandus-tööstusministeeriumil ellu kutsuda kaubamuustrite muuseum.

Üheks takistuseks kaupade vahetusel Inglismaa ja Eesti vahel, mis raskendab tunduvalt meie toiduainete väljavedu Inglismaale, on korraliku laevaliini puudumine. Selle saavutamiseks on ellukutsumisel vastav aktsiaselts, kes hakkaks seda liini korrapäraselt ekspuuteerima. Selle liini toetamiseks on riigi eelarve eelnõus ette nähtud vastavad summad. Laevaliinide toetamiseks on ette nähtud üldse suuremad summad kui eelmisel aastal.

Härra Laidoner tähendas, et meie tööstuse suhtes seisukohale asuksime, et välismaalt ei peaks seda sisse vedama, mis meil võimalik ise valmistada. See seisukoht on teataval määral õige ja praegusele valitsusele mitte sugugi võõras.

Riigikontrolörina kutsusin mina ellu ühes kaubandus-tööstusministriga kaubandus-tööstusministeeriumijuurde väliskaubanduse büroo, kes kontrollib riigi välistellimisi ja ei luba neid anda välismaile juhtudel, kui Eestis võimalik neid teostada. See büroo tegutseb, kuid teatud arv välistellimisi on antud eelmiste Vabariigi Valitsuste poolt, mööda minnes sellest büroost, siiski välismaile. Minu arvamise järgi peaks kõiki riigi tellimisi aetama selle büroo kaudu. Juhtudel, kus kodumaa tööstus liiga kõrget hinda ei nõua, peaks töö antama kodumaa ettevõtetele. Seda tuleb silmas pidada ka omavalitsuste kohta. Üldse oleks see soovitatav, kui rahvahulkades enam silmas peetaks kodumaa saadusi; see võimaldaks tööle rakendada meie kodumaa tööstuses ka suuremal arvul töötavaid käsi, mis aitaks omakorda tööpuudust vähendada.

Mis puutub lõpuks meie laevandusse, siis näitab see ala järjekindlat edenemist. Eriti on kasuks olnud laevanduse edenemisele 6-protsendilised laenu laevade muretsemiseks. Kahjuks ei ole praegu tarvilikke summasid selleks, et neid 6% laene suuremal määral välja anda. Eelarve seisukohalt ei ole õige paigutada vastavaid krediite eelarvesse. Seda tuleb teha teisel teel. Mina pean pikalaenu ja Eesti pangaga läbirääkimisi selle üle, et nende pankade abil võimaldada meie laevandusele 6 või 7% laenu umbes 40—50 miljoni

sendi ulatuses. Senini 6% laen on võimaldanud näiteks läinud kalendriaastal juurde osta 12.000 brutto registertonna uut tonnaashi Eestile. (J. Laidoner, põl: Ja kas tasuvad ka kõik?) Laevandus tasub end. Peale selle annab laevandus Eesti meremeestele suuremal hulgal teenistust. Meil Eestis on aga meremeeste tööala kohast inimmaterjali küllalt.

Mis puutub rahaasjandusse, siis peatusin ma eelarve-kõnes pikemalt selle juures ja ei pea tarvilikuks siin seda osa üksikasjalikumalt enam puudutada. Tahaksin oma seletust täiendada ainult ühe märkusega, nimelt et rahaministri eesmärk on hoida meie krooni kindlana. Oma eelarve-kõnes tähendasin mina, et meie krooni kindlusele ei olnud kardetav läinud kalendriaasta ikaldus, kuigi aasta lõpuks sissevedu suureks paisus, mis nõuab suuremal määral välisvaluutat. (K. Tonkman, põl: Kas apelsinid ka või?) Osalt ka. Kuigi lähematel kuudel ei ole ette näha suurt väljaveotõusu, ja teatavaid raskusi on või väljaveos, on pinevus välisvaluuta nõudmise järele siiski väiksem selletõttu, et hulk teravilja juba läinud aastal sisse veeti.

Mina isiklikult ei vaata pessimistlikult tulevikku ja ei arva, et karta oleks meie krooni väärtuse langemist või kõikumist. Eesti pangal on küllalt suured tagavarad selleks, et täita suuremaid nõudmisi välisvaluuta järele. Valuutanõudmised hakkavad siis loomulikult kahanema, kui metsa ja või väljavedu uuesti hoogu võtab. Suve poole peab väliskaubanduses murrang tulema.

Mis puutub meie pankadesse, siis tähendasin ma oma eelarve-kõnes, et nende tegevuse korraldamiseks on vajalik välja anda uut krediitiseadust. Selle seaduse väljatöötamiseks on juba vastavad jõud määratud, kuid ma arvan, et käesoleval Riigikogul ei lähe enam korda seda seadust vastu võtta, see jääks uue Riigikogu hooleks.

Mis puutub ikalduseküsimusse, siis ei käsitanud mina oma eelarve-kõnes teadlikult pikemalt ikalduseküsimust põhjusel, et ikaldusekrediidid riivavad peasjalikult käesoleva aasta eelarvet, mitte aga nii suurel määral tuleva aasta eelarvet. Mis puutub käesoleva aasta riigi eelarvesse ja ikalduse tagajärgede kõrvaldamisse, siis pean, lugupeetud Riigikogu liikmed, tähendama seda, et peale 90 miljoni sendi, mida läks korda seni anda seemnevilja muretsemiseks, on võimalik anda lähemal ajal veel 100 miljonit senti. Seega ulatuks seemneviljakrediit lähemal ajal kuni 190 miljoni sendini. Peale selle esitati Riigikogule

seaduseelnõu, mille järgi valitsus palus avada eelkrediiti riigikassas 75 miljoni sendi ulatuses. Need summad võimaldavad kaunis avaral määral seemnevilja operatsiooni teostada. Peale selle on rahaministeeriumis väljatöötamisel seaduseelnõu, mis võimaldaks riigikassale oma võlakirju välja anda selleks, et mobiliseerida teatavaid summasid, et rahuldada seemneviljalaenu tarvet. Neid võlakirju võib paigutada näiteks Eesti panga põhikapitali, ja peale selle võibolla läheb ehk korda neid paigutada ka eraturule, ütleme näiteks pankade kassareserve mobiliseerimiseks. Igatahes teatavaid võimalusi, peale Eesti panga põhikapitali, nende pantkirjade mahutamiseks leidub. Kuigi need summad eriliselt suured ei ole, võib teatavat kapitali sel teel siiski mobiliseerida ja riigi eelarve koormat kergendada.

Mis puutub tööpuuduse küsimusse, siis sai lugupeetud rkl. Laidoner minust küll väga ekslikult aru, kui ta ütles, et mina ei ole tööpuudusest rääkinud. See on õige, et kokkusurutud eelarve-kõnes ei peatunud ma pikemalt tööpuuduse küsimusel. Kuid õieti on kogu riigi eelarve eelnõu erakorraline osa peamiselt selle sihiga kokku seatud, et anda võimalust luua püsivaid väärtusi, ehitusi j.n.e., sellega võimaldada ka tööd, mille tagajärjel väheneks tööpuudus. See on eriti tarvilik ajal, mis on järgnenud ikalduseaastale. Tööpuuduse raskuste kõrvaldamiseks võimaldab riigi eelarve eelnõu suuremal määral ehituse- ja remonditöid, mis, nagu seletasin, ühes maaparandusetöödega vähemalt umbes 5000 töölisele kogu aasta ümber tööd annaksid. Rkl. Martinson aga kahtleb selle juures ja ütleb, et vara olevat sellest rääkida, päike ei ole veel looja läinud. Umbes nii ta kõneles. Aga see, kas need 5000 inimest tööd leiavad, oleneb, härra Martinson, sellest, kas Riigikogu riigi eelarve eelnõu vastu võtab või ei, ja ka sellest, kuidas riigi eelarve eelnõud tegelikult teostatakse. Mina oma kalkulatsioonides näen ette võimalusi, anda vähemalt 5000 inimesele kogu aastaks tööd. Mis puutub tööde läbiviimisse, siis on Vabariigi Valitsus vastu võtnud seisukoha, et kõik tööd, mis riigi krediitide arvel korraldatakse, viiakse läbi, niipalju kui see tehniliselt ja majanduslikult otstarbekohane neil kuudel, kus valitseb eriti terav tööpuudus. Meil on tarvitatud riigi eelarve summasid sel alal tihti ebaotstarbekohaselt. On juhte, kus hakatakse suve keskel läbi viima töid äärmiselt lühikeste tähtaegadega. Pannakse vabrikuid tööle just sel ajal, kui tööpuudus väike ja kui inimesed võivad tööd leida mujal. Kui tuleb talv, siis visatakse inimesed vabrikust välja, siis tuleb neile erakorralise abinõuga, lisa-

eelarvega, jõulu eel hakata korraldama hädaabitöid. Vabariigi Valitsus tahab seda asja niipalju kui võimalik teisiti korraldada, et kõik riigi eelarve krediitide arvel tehtavad tööd lükatakse selle aja peale, kus meil tööturul valitseb terav tööpuudus.

Edasi tähendasin, et Vabariigi Valitsus on otsustanud, et ametkondadel tulevad kokku seada pikemaajalised kavad ehituste ja suuremate tööde kohta, mis tuleksid korraldada lähema 4—5 aasta kestel, mille juures tuleb eriti selgitada seda, kuivõrt need tööd riigi- ja rahvamajanduse seisukohalt tulutoovad ning kiirelt äratasutavad, ja kuipalju tarvitavad need töötajad. Peale selle tuleb tellimiste väljaandmist nii korraldada, et see sünniks sedavõrt õigeaegselt, et ettevõtjal ei tuleks teha töid suve keskel ülepeakaela.

Need oleksid märkused, mis ma pidasin tarvilikuks teha vastuväidetena Riigikogu liikmetele, kes on riigi eelarve eelnõu puhul sõna võtnud.

7. Riigikogu Abisekretär O. Liijärgmise koosoleku määramine.

gand (korra kohta): Juhataja nimel teen ettepaneku, järgmine Riigikogu koosolek pidada homme, 6. veebruaril kell 5 p. l., päevakorda võttes tänane päevakord tervelt.

Peale selle tuleks meil arvesse võtta praegust olukorda, et meil stenografistide koosseis on vähenenud viimasel ajal levinenud taudi tagajärjel pooleni harilikust koosseisust, sellepärast ei jõua järelejäänud stenografistid edasi töötada, ja ma teeksin teise ettepaneku, pärast seda kui Riigikogu järgmise koosoleku aeg ja päevakord vastu võetud,

lõpetada praegune Riigikogu koosolek.

Juhataja **R. Penno**: Hääletamisele tuleb ettepanek järgmise koosoleku kohta. (Häälletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

8. Sõnavõtmised isiklikus asjas.

A. Tupits (põl) (isikl. asj.): Riigikogu tänase koosoleku algul esines tööhoolekande- ja haridusminister härra Johanson teadaandega isiklikus asjas, kus ta seletas, et ajaleht „Kajas“ on ilmunud sõnum „Sotsialistid ei tunne kokkukohoidu“, milles olnud öeldud, et sotsialistlik haridusminister saab haridusministeeriumist sõiduraha 120.000 snt. aastas ja tööhoolekandeministeeriumist jälle 120.000 snt. aastas.

Kuna härra Johanson'i isikliku teadaande lõpul kostsid sotsialistide ridadest minu aad-

ressil haavavad hüüded, pean tarvilikuks isiklikus asjas järgmist seletada:

Minister Johanson ütles, et see „Kaja“ sõnum olevat järjekorraline insinuatsioon ja ebaõige teade. Mina võin siitkohalt kinnitada, et see „Kaja“ sõnum täitsa tõe le vastab. Mitte üksi käesoleva aasta eelarves ei leidu haridusministri jaoks erilised ja tööhoolekandeministri jaoks erilised sõidurahad, vaid minister Johanson nõuab uues 1929./1930. a. eelarves edaspidise aja jaokski omale kahekordseid sõidurahasid. Palun härra Johanson'it lugeda riigi 1929./1930. a. eelarve-ettepanekut, mille esitanud praegune valitsus, kelle ridadesse ka härra L. Johanson ise kuulub, sealt leiab ta lehek. 32. haridusministeeriumi kulude all § 2-d ministri sõidurahad 1200 krooni ja lehek. 102. tööhoolekandeministeeriumi kulude all § 2-d — ministri sõiduraha 1200 krooni. Eks need 1200 krooni ja 1200 krooni ole punkti pealt 240.000 senti, millest „Kaja“ kirjutab.

Mis puutub härra Johanson'i seletusse, et tema neid kahekordseid sõidurahasid välja pole võtnud, siis ei puutu see asjasse. Kui ta seda täna pole teinud, siis võib ta seda homme teha. Ja et tal see kavatsus näikse olevat, seda tõendab see uus eelarve, kus härra Johanson ise omale kahekordseid sõidurahasid küsib.

Olgugi, et minu toim. ilmunud ajaleht niiviisi minister Johanson'i kahekordseid sõidurahasid kõigiti öieti on valgustanud, jätkus härra Vainul ja härra Voiman'il ning teistel sotsialistidel hoolimatust minu aadressil haavavaid ütelsid hüüda. Need õigustamatud haavamised on häbiks Teile, härra Vain, mitte aga mulle. (Hulgalised vahelhüüded pahemalt poolt.)

A. Laur (as) (isikl. asj.): (Hulgalised vahelhüüded.) Isiklikus asjas sõna võttes pean tähendama, et olen oma kõnes natuke eksinud. Nimelt tähendasin, et ühe muna pealt saadakse kasu 99 senti. See ei olnud mitte ühe muna pealt mõeldud, vaid 100 pealt. Kuid nende, kes kontsessiooni palusid, kalkulationside järgi pidi olema 2,31 senti iga saja muna pealt kasu. Seda esiteks. Teiseks tahaksin tähendada härra Tonkman'i väite, et mind võidaks kohtulikule vastutusele võtta selle eest, mis mina olevat „Estonia“ eksportapamajade kohta öelnud. Kui tööpooldest on võimalik ja tahetakse võtta mind kohtulikule vastutusele, siis võetagu. Mina oma Riigikogu liikme õigusi ei kasutaks sel puhul. Sellepärast on täielik võimalus mind vastutusele võtta, kui mina olen midagi sellist rääkinud, mis tõsi pole.

A. Veiler (töer) (isikl. asj.): Kui härra rahaminister oma kõnes rääkis koolide ja joogikohtade avamisest, siis arvas rkl. Gustavson tarvilikuks vahele hüüda, et ka mina olevat ühe kooli kinni pannud, ja nüüd asuvat seal majas joogikoht. Nähtavasti on siin jutt sellest osühisusest, kus mina esimeheks olen, nimelt o.-ü. „Rahvaülikoolist“, kelle maja Harju tänaval. Mina olen öelnud varem ja ütlen ka nüüd, et sotsialistide ridades leidub ikka veel inimesi, kes valega välja tulevad. Haridusministeeriumist saadeti juba endisele majaomanikule üle aasta tagasi kiri, et üürnik-kool majast välja läheb. Nii oli siis kooli väljakolimine juba ammu enne kinnisvara omandamist otsustatud.

Edasi tähendas rkl. Gustavson omalajal, kui mina lisaeelarve nr. 1 arutamisel rääkisin Jaagurahu silla ehitamiseks raha lubamise vastu, et mina ehitavat ise Saaremaale teist silda. Ja härra Gustavson oli see, kes krediidi lubamise poolt käe tõstis. Ma küsin, miks seda raha siis nüüd välja ei anta? See sillaehitamise jutt on jällegi tõenduseks, et sotsialistide ridades inimesi leidub, kes katsuvad isiklikke arveid õiendada vale varal, ja üks neist on rkl. Gustavson.

Haridusminister **L. Johanson** (isikl. asj.): Austatud Riigikogu liikmed! „Kajas“ oli kirjutatud, et haridusminister saab haridusministeeriumi eelarves 120.000 senti sõiduraha. Mina olen õiendanud, et mina seda summat ei ole saanud ja ei ole nende kuude eest välja võtnud, kus mina olen haridusmi-

nistriks. Nende kuude eest ei ole ma ühtki senti välja võtnud, vaid see summa on antud lisaeelarvega nr. 2 riigi tuludeks. 1928./1929. a. eelarvesse võttis selle summa üks eelmistest valitsustest, ja see eelarve hakkas maksma 1. aprillil, kus mina ei olnud haridusminister. (A. Tupits, põl: Ma räägin uuest eelarvest.) Uude eelarvesse võetakse kõik need summad, millel seaduslik alus olemas. Ega siis uuest eelarvest ühendada-kavatsetavate ministeeriumide summadest ministri palk või sõiduraha välja ei jäeta enne, kui on Riigikogu ministeeriumide korraldamise seaduse vastu võtnud. Enne ei saa seda krediiti välja jätta.

Mis minusse isiklikult puutub, siis olen ma nende summade vastu vaielnud, nende sissevõtmise vastu rahaministeeriumi komisjonis. Mina olen soovitanud esindusesummasid kärpida neis ministeeriumides, kus ma praegu olen, kuigi seal need summad väiksemad on, kui teistes ministeeriumides. Nii et mina ei ole neid summasid võtnud, aga mina olen kindel, et teie mees oleks need summad välja võtnud, võtaks edasi ja võtaks ka teistest paragrahvidest lisa.

Juhataja **R. Penno**: Ettepanek on tehtud, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.45 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **R. Penno**.

Abisekretär **J. Piiskar**.

